

О.О. Самохвал

**Туристична освіта
Німеччини, Австрії та Швейцарії:
історична ретроспектива
та сучасний стан**

Навчальний посібник

Міністерство освіти і науки України
Київський національний торговельно-економічний університет
Вінницький торговельно-економічний інститут

О.О. Самохвал

**ТУРИСТИЧНА ОСВІТА НІМЕЧЧИНИ,
АВСТРІЇ ТА ШВЕЙЦАРІЇ:
ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА
СУЧАСНИЙ СТАН**

Навчальний посібник

Вінниця 2018

УДК 338.48-44(1-87):378(075)
С-17

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
(протокол № 3 від 28.03.2018)*

Рецензенти: Барановська Л.В. д.пед.н., професор кафедри педагогіки та психології професійної освіти Навчально-наукового гуманітарного інституту Національного авіаційного університету
Кізюн А.Г. к. геогр. н., доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету
Малінка О.О. к.пед.н., доцент кафедри методики навчання іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

О.О.Самохвал

Туристична освіта Німеччини, Австрії та Швейцарії: Історична ретроспектива та сучасний стан: Навчальний посібник. – Вінниця: редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2018. – 108 с.

Навчальний посібник «Туристична освіта Німеччини, Австрії та Швейцарії: історична ретроспектива та сучасний стан» призначено для студентів туризмознавчих спеціальностей і викладачів закладів вищої освіти, науковців, аспірантів і докторантів.

УДК 338.48-44(1-87):378(075)
С-17

ISBN 978-966-629-870-9

Зміст

Передмова	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ	
1.1 Сучасні підходи та концепції розвитку європейської туристичної освіти.....	6
1.2 Характеристика складових процесу розвитку туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи.....	13
1.3 Розвиток туристичної освіти університетського рівня в німецькомовних країнах Західної Європи.....	21
Питання для самоконтролю	33
РОЗДІЛ II. СУЧАСНИЙ СТАН НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ СТУПЕНЕВОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ	
2.1 Німеччина.....	35
2.2 Австрія.....	55
2.3 Швейцарія.....	67
Питання для самоконтролю	80
Список використаних джерел	82
Додатки	89

Передмова

На сьогоднішній день туризм вважається однією з найбільш трудомістких галузей економіки, найдинамічнішим видом рекреаційної діяльності. Такому результату передують тривалий розвиток та подолання значної кількості потрясінь, адже на національному та міжнародному рівні туризм як *економічна галузь еволюціонує гетерогенним, або ж ad hoc* способом, тобто під впливом зовнішніх змін середовища функціонування.

Швидка та ефективна адаптація туристичної галузі до соціально-економічних змін та впливу інноваційної та інформаційної глобалізації у світі впродовж останніх десятиліть залежить, в першу чергу, від підготовки високопрофесійного кадрового потенціалу, особливо управлінських кадрів, які в змозі оперативно сформулювати чітке уявлення про проблему та ідентифікувати ефективне її вирішення. Забезпечення туристичної галузі відповідними ресурсами було і залишається завданням туристичної освіти, процес розвитку якої відбувається синхронно з еволюцією туризму, адже туризм і туристична освіта є рівнозначними складовими комплексної економічної системи.

Актуальність дослідження полягає в тому, що процес становлення туристичної освіти розглядається у загальноекономічній площині розвитку туристичної галузі. Оскільки зародження міжнародного туризму відбулося у Західній Європі, а європейськими країнами-лідерами за кількістю туристичних прибуттів є Німеччина, Швейцарія та Австрія, вважаємо доцільним дослідження процесу розвитку туристичної освіти в цих країнах, об'єднавши їх у лінгвокраїнознавчу категорію «німецькомовні країни». Крім того, у контексті співпраці між країнами Західної Європи та Україною вивчення сучасних моделей туристичної освіти і підготовки можна розглядати як джерело інноваційного досвіду, що допоможе підвищити престижність і статус національної туристичної освіти і, водночас, сприятиме її реформуванню та інтеграції в європейський та світовий освітньо-науковий простір.

Головною метою видання є узагальнення, систематизація та осмислення зарубіжного досвіду підготовки фахівців для сфери туризму, обґрунтування передумов становлення туристичної освіти в провідних західноєвропейських країнах, а саме Німеччині, Австрії та Швейцарії, розгляд сучасної системи професійного навчання та практичної підготовки, яка увібрала прогресивні ідеї світового й національного досвіду як необхідність переосмислення традиційних уявлень про навчальний процес у закладах туристичного профілю для прогнозування розвитку неперервної туристичної освіти в Україні.

За своєю структурою навчальний посібник складається з 2 тематичних розділів. У *першому розділі* розглядаються теоретичні аспекти розвитку туристичної освіти в Західній Європі, визначено та проаналізовано складові процесу становлення туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи, зокрема в Німеччині, Австрії та Швейцарії. Особливу увагу звернено на розвиток навчальних закладів та спеціальностей туристичного спрямування у системі вищої освіти, а також розглянуто соціально-економічні та політичні передумови становлення сучасної туристичної освіти університетського рівня в німецькомовних країнах Західної Європи.

Другий розділ містить аналіз головних досягнень і проблем сучасної професійної освіти і навчання німецькомовних країн Західної Європи з виокремленням регіонів. У викладі матеріалу автор застосувала компаративний підхід: сучасний стан професійної освіти і навчання кожної країни аналізується за єдиними параметрами – управління, партнерство, навчальні заклади, програми ступеневої підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі, програми учнівства. Характеризуються традиційні та інноваційні моделі організації туристичної освіти в Німеччині, Австрії та Швейцарії.

Навчально-методичне видання може використовуватись студентами спеціальностей «Туризмознавство», «Міжнародний туризм», а також науковцями, аспірантами, докторантами та викладачами туризмознавчих дисциплін закладів вищої освіти.

Розділ 1. Теоретичні засади розвитку туристичної освіти німецькомовних країнах Західної Європи

1.1. Сучасні підходи та концепції розвитку європейської туристичної освіти

Туризм відіграє вирішальну роль у стимулюванні економіки, забезпеченні зростання та створенні нових робочих місць як в країнах, що розвиваються, так і у розвинутих країнах Західної Європи. Туристична галузь вимагає висококваліфікованої та добре освіченої робочої сили для отримання конкретного результату та досягнення бажаної мети в економічному розвитку держави. Саме тому в Західній Європі заклади освіти туристичного профілю, які почали активно функціонувати на початку ХХ століття, були підпорядковані спільній меті – підготовці фахівців для сфери обслуговування, заснованої на принципах гостинності.

Європейські освітні програми відповідають різноманітним формам європейського туризму. За останні три століття європейська освітня система пройшла шлях від навчання ремеслу до епохи індустріалізації і глобалізації фахової підготовки. Масовий розвиток туризму у 1960–80-х роках глибоко вплинув на освіту в сфері готельного бізнесу і туризму по всій Європі та створив передумови для перегляду класичної системи університетської освіти з метою створення профільних навчальних закладів, які б забезпечували належну професійну підготовку майбутніх фахівців, в тому числі сфери туристичних послуг.

Західноєвропейські теоретики туризму (Г. Данн, Е. Фаус-Сола, Д. Наш, П. Пірс та інші) у своїх наукових дослідженнях згаданої проблеми показують, що ніколи, із тих пір, як почався розвиток масового туризму незабаром після Другої світової війни, туристична індустрія не була предметом таких стрімких змін, як в наші дні. Професіоналізм і надзвичайна сегментація попиту,

інтенсивне застосування нових технологій, заходи щодо захисту навколишнього середовища і, в загальному, глибоко вкорінені соціальні, політичні та економічні потрясіння в усьому світі, внесли певні зміни в фордівську парадигму активності в сфері туризму. Правила гри в масовому туризмі втрачають свою аргументованість: колись протоптана стежка в інших сферах економіки, в сфері туризму привела в глухий кут.

Е. Фаус-Сола зазначає, що методологія загальної якості, яка розвивається в даному секторі протягом останніх десятиліть і вже пустила глибоке коріння в секторі послуг, включаючи туризм, є екзотичним антикварним явищем у світі туристичної освіти. Початок розвитку індустріальної ери в багатьох випадках може бути найкращим зіставленням стану справ у сфері навчання, де існує відношення: «Головне – це робити (в даному випадку – це утворення), покупець (в нашому випадку – це реципієнт і роботодавець) все одно купить».

На думку В. Грандоуна, майбутнє сфери туризму в цілому буде залежати більшою мірою від людського фактора, ніж від технологій. У світі, де знання є, можливо, єдиною справжньою цінністю виробничого процесу, необхідно визначитися не тільки в питаннях: «скільки», «що», «коли» і «де», а й «як» – це необхідно знати.

К. Деаморе переконаний, що освіта в даній сфері допоможе зробити цей сектор економіки більш конкурентоспроможним. Для того, щоб цього домогтися, потрібно приділяти максимум уваги і поваги справжнім потребам людського капіталу, як в самій індустрії, так і в державних структурах, що буде означати пропозицію якості. Для досягнення цієї мети, потрібно економічно, тобто ефективно, розпорядитися своїми ресурсами.

У зв'язку з необхідністю проведення досконалого дослідження освітніх процесів в туристичній галузі у червні 1998 року при ВТО була створена фундація (The UNWTO. Themis Foundation), яка несе відповідальність за реалізацію програми освіти та підготовки майбутніх фахівців сфери туризму в закладах вищої освіти світу з метою надання підтримки державам-членам у

формулюванні та реалізації освітньої політики, планів та інструментів, які ефективно сприяють поліпшенню якості, конкурентоспроможності та стійкості сектора туризму за допомогою передового досвіду у сфері освіти та навчання.

Фундація розробила методологію «Якість туристичної освіти (ТОК)» (Tourism – Education – Quality – TEDQUAL) для того, щоб домогтися деякої вільної форми стандартизації при оцінці результатів в підготовці фахівців сфери туризму в усьому світі. Дана методологія є системою сертифікації на добровільній основі, яка сприяє розвитку туристичної освіти, підготовці кваліфікованих кадрів та вдосконаленню дослідницьких програм у цій сфері. З цією метою сформульовано основні стандарти якості туристичної освіти. У першу чергу, фундація розглядає п'ять внутрішніх та зовнішніх чинників: узгодженість плану дослідження; інфраструктура та педагогічна підтримка; політика, інструменти та механізми адміністративного управління; наявність прозорих механізмів вибору педагогічних кадрів та сприятливих умов для їх професійного розвитку; актуальність змісту навчальних програм для потреб сектора туризму. Сертифікацію має змогу отримати будь-який навчальний або науково-дослідний інститут світу, який готує фахівців як мінімум за однією туристичною програмою.

Отож метою програми є досягнення високої якості, як у сфері туризму взагалі, так і в розробці конкурентної системи підготовки фахівців для цієї галузі. Особлива увага при цьому приділяється застосуванню Методу Делфі, як способу досягнення консенсусу всіх явищ, що лежать в основі даної методології і дають можливість обговорення стратегій, що сприятимуть покращенню справ в цій сфері економіки в мінливих, але передбачуваних обставинах.

Варто зауважити, що на сьогоднішній день сертифікацію ТОК отримали 50 спеціальностей із підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі серед європейських університетів. Щодо німецькомовних країн Західної Європи, то лише Австрія та Швейцарія пройшли відповідну сертифікацію програм

підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі, а саме: Віденський університет (Австрія) – 3; Коледж Цесар Рідж (Швейцарія) – 3; Університет прикладних наук та мистецтва Люцерна (Швейцарія) – 1.

Досить часто освіта в туризмі є результатом інерції зацікавлених установ або відповіддю на особливі потреби туристичного бізнесу чи галузі. На думку Д. Чоу, адаптація професійної майстерності трудових ресурсів до нових умов ринку дозволить організувати сферу туризму та досягти стандартів якості (що відповідають реальним потребам в індустрії туризму) і високої продуктивності праці (дослідженні можливості процесів і методів навчання матеріально-вигідних в світовому масштабі).

Першим кроком у створенні схеми конкуренції в туризмі, на думку Д. Паскуаліні і Б. Джеквота, є розробка певної системи. Отже, повинна бути введена багатогранна схема управління якістю загальної підготовки, що базується на ідентифікації потреб всіх залучених в цю складну систему: роботодавці, вихованці та вихователі (учні та вчителі). Наступним кроком має бути аналіз того, як і що проводиться на даному етапі підготовки, чи відповідає потребам і очікуванням; які короточасні прогалини існують і як якісно усунути недоліки у відповідному порядку зростання їх складності та ефективності вкладення коштів для поліпшення ситуації.

У Європі функціонують три основні системи професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму: німецька, французька і англійська.

Німецька система базується на учнівстві і за три роки надає молодим фахівцям ґрунтовну базу для засвоєння практичних навичок і прийомів. Згодом молодий фахівець не менше двох років працює на різних підприємствах сфери туризму з метою ознайомлення та дослідження виробничих процесів, методів та технологій виробництва. Після цього він може впродовж двох років відвідувати школу готельного менеджменту з метою самовдосконалення, вивчаючи такі професійні дисципліни, як: фінансовий менеджмент в туризмі, фінанси та бухгалтерський облік, менеджмент сфери послуг, підприємництво в

сфері туризму і гостинності, управління людськими ресурсами у сфері туризму та інші. Ця система підготувала та сформувала серйозних практиків з чіткою операційною орієнтацією, здатних успішно конкурувати у глобальному економічному середовищі.

Запорукою успішного професійного становлення у цьому разі є зорієнтованість навчального процесу на предметно практичну складову. Шлях від практики до теоретичного осмислення технологічних процесів гарантує, на думку розробників, утвердження в правильності професійного вибору, успішну первинну адаптованість та підсилює мотивованість подальших професійних зусиль.

Англійська система загалом базується на академічному підході. Професійна підготовка починається з вищого рівня і залишається майже виключно теоретичним аудиторним навчанням. Так, відбувається опанування навчальних дисциплін: технології харчування, організація, управління туристичною галуззю. Стажування на виробництві є доповненням до теоретичного навчання у закладі освіти. Така освіта значною мірою орієнтована на ті позиції, які пов'язані із здійсненням контролю, організації управління. Це в основному функції менеджменту, а не технології виробництва, що утверджують операційно-виробничі посади професійного становлення.

Французька система з самого початку свого існування орієнтована була на дві попередні системи, враховуючи їх визначальні характеристики на всіх рівнях професійної підготовки. Ця система поєднує в собі послідовність практичного стажування на виробництві та теоретичного навчання у школі готельного менеджменту як з метою підготовки практиків нижчого рівня, так і підготовки фахівців середньої ланки управління.

Європейські країни, які мають значний туристичний потенціал і займають провідні позиції у розвитку туризму, мають вже сформовану на сьогоднішній день власну систему підготовки фахівців у сфері туризму. Зокрема, широковідомі у всьому світі такі школи – англійська, німецька, швейцарська,

французька, нідерландська. Вони мають свої пріоритети у підготовці фахівців та включають певні аспекти, які важливі для сфери туризму: фундаментальне навчання, технічне навчання, розвиток особистих здібностей. Так, у Великій Британії система освіти туристичної галузі базується переважно на аудиторне навчання і залишається майже виключно теоретичною. Стажування виступає як додатковий блок в професійній туристичній освіті. Така освіта більшою мірою орієнтується на позиції контролю, організації та управління, ніж на операційно-виробничі посади.

Німецька система туристичної освіти за три роки дає молодим спеціалістам туристичної галузі значну базу навичок. Потім молодий фахівець протягом двох років працює на підприємстві з метою ознайомлення з іншими методами роботи. Після цього він упродовж двох років відвідує школу готельного чи туристичного бізнесу для удосконалення професійних умінь та опанування таких дисциплін як: бухгалтерський облік, контроль, робота з кадрами. Така система освіти дозволяє сформувати практиків з чіткою практичною діяльністю.

Швейцарська система підготовки кадрів туристичної сфери характеризується безперервним розширенням і оновленням дисциплін, що викладаються, адаптованих для кожного рівня професійної підготовки. Також характерна гнучкість, послідовність навчання, введення інноваційних освітніх програм і методів.

Французька система із самого початку навчання майбутніх фахівців туристичної галузі у закладах вищої освіти поєднує теоретичну і практичну підготовку як з метою підготовки спеціалістів більш низького кваліфікаційного рівня, так і для підготовки середньої та вищої ланки. Французька методика підготовки туристичних кадрів із готельного менеджменту реалізується також школою Готельного менеджменту (ІНТТІ) та Інститутом міжнародного менеджменту Ватель-Париж, Паризькою школою готельного господарства і туризму.

У Нідерландах діє лише чотирнадцять закладів вищої освіти і лише один з них забезпечує потреби у підготовці кадрів туристичної справи та сфери гостинності. Основні відмінності у підготовці фахівців туристичної сфери відображені не лише у підходах щодо навчання, а й у початковому відборі абітурієнтів, адже крім відмінного атестату про середню освіту необхідно бути власником міжнародного сертифікату із знання англійської мови на рівні IELTS чи TOEFL. Значна увага зосереджена на стажуванні та практиці в готельних школах, що дає змогу студентам після її закінчення розпочати туристичний, готельний чи ресторанний бізнес чи займати посаду головного менеджера.

Особливістю діяльності закладів освіти, що готують фахівців для сфери туризму у провідних західноєвропейських країнах, є гнучкість, багатоваріантність програм навчання в системі туристичної освіти, в тому числі безпосередньо в туристичних агенціях; у курсовій мережі, у системі дво- і чотирирічного навчання за програмами коледжів і університетів; стаціонарно і без відриву від роботи за програмою дистанційного навчання. Аналізуючи європейську систему підготовки фахівців туристичної галузі, можна виділити наступні переваги:

- визнані у всьому світі дипломи, що дозволяють працевлаштуватись у переважній більшості країн світу;
- практичний досвід, що набувається під час високооплачуваної практики;
- високопрофесійна підготовка, що підкріплена практикою на кращих міжнародних підприємствах галузі;
- гнучкість та багатоступеневе навчання з правом вибору слухача програми, курсу та тривалість навчання з отриманням документа по закінченню кожного ступеня.

Прихід на ринок міжнародних мереж готелів, розвиток ресторанного обслуговування на підприємствах і різноманітних форм громадського харчування, необхідність адаптації до методів, систем і особливостей виробництва, розподілу, управління та до нових технологій, а також поява

потреби у висококваліфікованих менеджерах – усі ці явища стали своєрідним викликом для шкіл готельного менеджменту та туризму. По всій Європі, з метою задоволення потреб ринку робочої сили, з'явилася велика кількість готельних шкіл, їх форми ставали різноманітнішими, відкривалися нові відділення та спеціалізації. Так, система освіти відповідала на запит практики.

У Європі школи готельного менеджменту та туризму виконують три функції: *комерційну* (зовнішні клієнти необхідні для розвитку у студента якостей, потрібних у сфері гостинності, обслуговування, поводження з клієнтами та реалізації послуг); *педагогічну* (формування умінь і практичних навичок, освоєння технологій і конкретних інструментів, необхідних для досягнення професійного успіху); *роль центру*, який надає послуги локальному та регіональному професійному середовищу. Залежно від рівня установи пропонується підвищення кваліфікації та перекваліфікація, різноманітне співробітництво, прикладні дослідження тощо. Даним фактом підтверджується ідея неперервності фахової підготовки як ключової тенденції професійної освіти.

1.2 Характеристика складових процесу розвитку туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи

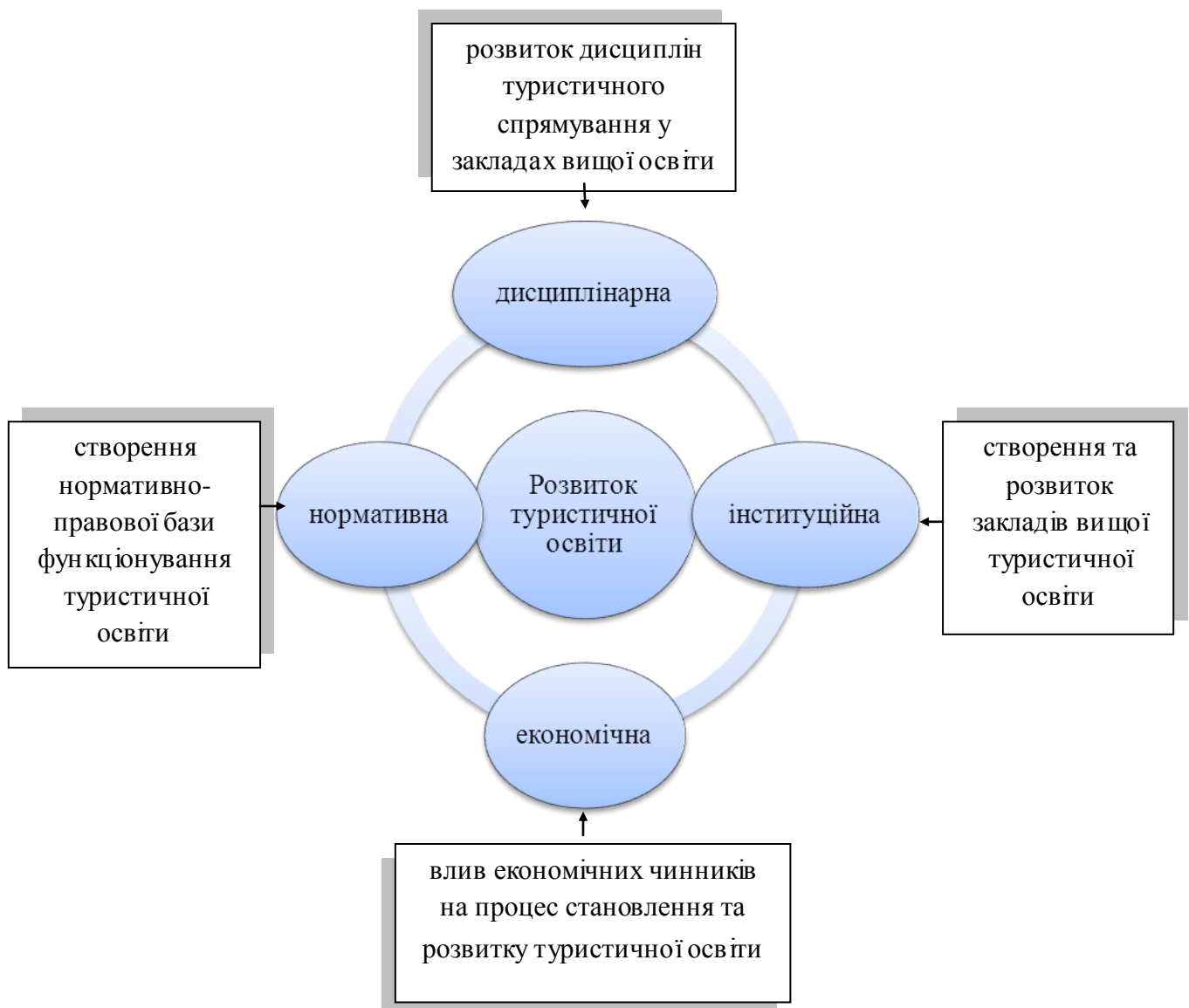
Впродовж останніх десятиліть туризм успішно формує власний соціально-педагогічний і культурно-історичний простір, в межах якого виникає конкуренція, яка, в свою чергу, ініціює нові імпульси для його розвитку та удосконалення. Туристична освіта як важлива складова процесу оновлення та вдосконалення туризму є невід'ємним елементом розвитку національної і світової економіки, а також визначним соціокультурним феноменом міжрегіонального та міжнародного співробітництва.

Розвиток туризму актуалізує проблему підготовки фахівців в системі туристичної освіти, адже будь-які зміни у функціонуванні туризму як галузі

потребують відповідних корективів у процесі формування майбутнього фахівця, який буде здатним адекватно відреагувати на професійні виклики.

Становлення туристичної освіти в німецькомовних країнах, зокрема в Німеччині, Австрії та Швейцарії, не відбувалось спонтанно, а залежало від певних факторів, які так чи інакше впливали на формування передумов для ефективного її розвитку чи стагнації. Еволюційний процес відбувався на основі споріднених складових туристичної освіти. Досягнення певного рівня розвитку кожної окремо взятої складової позитивно позначалося на еволюції не лише туристичної освіти, а й туристичної галузі країни.

Отож, досліджуючи процес розвитку туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи, необхідно виділити основні його складові, які взаємопов'язані та потребують комплексного аналізу, а саме: економічну, інституційну, дисциплінарну та нормативну (див. Рис. 1.1).

*Рисунок 1.1 Основні складові розвитку туристичної освіти
німецькомовних країн Західної Європи*

Економічна складова є однією з найважливіших у процесі становлення туристичної освіти. Так, у середині 80-х–90-х рр. нові конкурентоспроможні суб'єкти сфери гостинності радикально змінили структуру і функціонування туристичної галузі в німецькомовних країнах Західної Європи, що призвело до появи поняття «новітній туризм», якому характерні нові форми управління. Такими суб'єктами вважаються підприємці та підприємства туристичної галузі, зокрема альпійської туристичної індустрії, яка у післявоєнні роки активно розвивалась у німецькомовних країнах, а саме в Австрії, Швейцарії і частково в Німеччині.

Суб'єкти підприємницької діяльності завжди відігравали надзвичайну роль на альпійському просторі індустрії туризму. Серед випускників середніх та закладів вищої освіти за спеціальностями туристичного спрямування, найбільший відсоток тих, хто застосовував професійні знання, вміння та навички у власному бізнесі.

У післявоєнні роки, з розквітом масового туризму, більшість власників земельних ресурсів в альпійських країнах змінювали сільськогосподарську діяльність на облаштування власних туристичних об'єктів, невеликих готелів, ресторанів та інші атракцій, в яких самі господарювали. Серед них лише невелика частка була фахово підготовленими підприємцями (тобто, підприємства, які зосереджено фокусуються на розробці нових продуктів чи послуг), які були в змозі трансформувати малі туристичні атракції в мегаполіс чи курорти. Більшість новостворених одноосібних чи сімейних туристичних підприємств в Німеччині, Австрії та Швейцарії заходили на ринок надання

туристичних послуг з відносно низьким рівнем фінансового та людського капіталу, відсутністю інноваційних технологій та застосування в управлінні «ноу-хау».

Допоки традиційні туристичні послуги місцевих підприємств надавались в потрібному місці і в потрібний час, існувала конкурентна рівновага. Конкурентній рівновазі сприяло занижена вартість та доступність традиційного туристичного продукту у вигляді природних атракцій і місцевої інфраструктури, а також низькооплачувана некваліфікована робоча сила (як правило, некваліфіковані сезонні працівники та вмілі місцеві працівники). Починаючи з 80-х рр. минулого століття, конкурентні умови, що сприяли розвитку традиційних форм туризму кардинально змінилися. У період розквіту масового туризму недиференційованого, консервативного та економного туриста змінює вимогливий, досвідчений і свідомий індивідуаліст. Отож, до кінця 80-х рр. масовий туризм був замінений особистісно зорієнтованим туризмом.

В той самий час, провідні світові туристичні компанії (McDonalds, Rezidor (наразі Radisson), Hilton, Eurotours International, Hotelleriesuisse) розпочали активне входження на місцеві туристичні ринки країн Західної Європи, зокрема Австрії, Швейцарії та Німеччини, що також сприяло підвищенню вимог до надання туристичних послуг на місцевому рівні, тобто розбалансувало раніше звичну конкурентну рівновагу.

Ще одним фактором розбалансування традиційної системи організації туристичної діяльності став процес інноваційної та інформаційної глобалізації суспільства. Інноваційна інформація і комунікативні технології змінювали конкурентність постачальників туристичних послуг, особливо інноваційні технології у туристичній сфері діяльності, як, наприклад, у 1980-тих рр. введення CRS (система онлайн бронювання) та DIS (інформаційні системи подорожей), туристичні веб-сайти тощо. Відповідно, кадровий потенціал туристичної галузі потребував фахової сили, яка складалась з інноваційно

освіченого менеджменту та фахово підготовлених підприємців. Як наслідок, відбулися принципові зміни в системі туристичної освіти.

Зрозуміло, що система підготовки фахівців туристичної сфери діяльності в альпійських місцевостях розвинулася відносно пізно. У той час, як у великих міжнародних компаніях вже діяли власні навчальні центри та програми у форматі вузів, індивідуальні туристичні підприємства мали покладатися на загальнодоступні системи навчання, що також призвело до їх перегляду та вдосконаленню.

Інституційна складова розвитку туристичної освіти потребувала глибокого аналізу створення та розвитку закладів туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи, зокрема закладів вищої освіти.

Дані хронологічного аналізу створення закладів туристичного спрямування у німецькомовних країнах (див. Табл. 1.1) свідчать про значне їх зростання у післявоєнні часи, зокрема в Німеччині, причиною слугувала необхідність у висококваліфікованих фахівцях, адже в той час відбувався стрімкий ріст національної економіки, що, в свою чергу, приваблювало світових інвесторів та сприяло приходу на національний ринок провідних світових компаній.

Таблиця 1.1

Відсоткове співвідношення закладів вищої туристичної освіти
німецькомовних країнах Західної Європи
(за роками початку підготовки майбутніх фахівців)

Хронологічні рамки	Країна					
	<i>Німеччина</i>		<i>Австрія</i>		<i>Швейцарія</i>	
	кіль-сть	%	кіль-сть	%	кіль-сть	%
1800-1900-ті рр.	-	-	-	-	1	4
1940-1950-ті рр.	1	4	-	-	1	4
1960-1980-ті рр.	7	13	-	-	6	26
1990-ті рр.	17	33	5	55	9	40

2000-ні рр.	26	50	4	45	6	26
2018 р.	51	100	9	100	23	100

Можна констатувати, що формування її інституційної бази відбулося у післявоєнні часи, тобто період зародження «масового» туризму у Західній Європі. Означений період умовно можна вважати початковим етапом формування туристичної освіти третинного рівня. Стрімке зростання кількості закладів вищої туристичної освіти спостерігається у 90-ті рр., безпосередньо в період становлення новітнього туризму, який до сьогодні характеризується сталим розвитком. Це свідчить про популяризацію туристичної освіти в 90-ті рр. та початком становлення її сучасної структури.

Відставання Австрії від держав-сусідів можна вважати наслідком тривалої політичної кризи в країні (розпад Австро-Угорської монархії в 1918 р.) та повільним відновленням національної економіки держави у післявоєнний період, які пригальмували розвиток туристичної галузі та, відповідно, туристичної освіти. Це підтверджує думку щодо синхронності розвитку туризму та туристичної освіти, а також їх залежність від політичних та соціально-економічних чинників.

Дослідження *дисциплінарної складової* розвитку туристичної освіти виявляє певну суперечність, яка полягає в тому, що туризм як окрема галузь дослідження вперше з'явився більше 40 років тому, в той час як історія вивчення туризму як навчальної дисципліни триває набагато довше. Підтвердженням цього є згадування у науково-педагогічних працях німецькомовних вчених до початку Другої світової війни таких навчальних предметів, як готельна справа, організація громадського харчування, дозвілля та відпочинок.

Масовий розвиток туризму у 1960-х рр. та ключові зміни у вищій освіті сприяють становленню туристичної діяльності як чіткої навчальної дисципліни і предмету дослідження в процесі отримання кваліфікаційних дипломів та

освітніх ступенів. Тобто, можна стверджувати, що у 1960-х рр. було сформовано основу для усвідомлення туризму як дискретної навчальної дисципліни та інноваційної площини наукових досліджень. Одним з результатів такої зміни стало досить феноменальне зростання кількості бажаючих отримати туристичну освіту, яке продовжується і до сьогодні.

Статистичні дані щодо загальної кількості студентів, зарахованих на туристичні спеціальності до закладів вищої освіти Німеччини (див. Табл. 1.2) констатують значне їх зростання починаючи з 2000-х рр., зокрема у 2000 р. 2,874 студентів розпочали навчання за напрямом підготовки «Економіка туризму», а у 2016 р. – 8,655, що свідчить про збільшення студентського контингенту в туристичній освіті Німеччини на 33%.

Таблиця 1.2

Кількісний склад студентського контингенту за напрямом підготовки «Економіка туризму» в закладах вищої туристичної освіти (на прикладі Німеччини) (2000–2016 рр.)

Рік	2000	2005	2010	2012	2014	2015	2016
Кількість студентів (тис.)	2.874	5.102	7.251	8.235	8.794	9.256	8.655

Причина таких змін є досить очевидною. Туризм як галузь рекреації та дозвілля продемонстрував практично безперервне зростання з 1945 р. Кількість організацій, діяльність яких спрямована на задоволення потреб подорожуючих, розширилася з появою деяких великих компаній, – від авіакомпаній до готельних корпорацій та туроператорів. Означене зростання пропозиції разом із назрілою необхідністю професіоналізації постачальників туристичних послуг відіграло свою роль у заохоченні закладів освіти до задоволення потреб споживачів туристичних послуг та наданні можливостей реалізації професійних завдань туристичним організаціям на відповідному рівні.

Нормативно-правова складова розвитку туристичної галузі передбачала аналіз створення нормативної бази туристичної освіти як основи для її функціонування. Окрім законів (Закон про професійну освіту, Закон про захист

ремісничої праці, Положення про ремесла і професійну освіту (Німеччина); Закон про професійну освіту, Положення щодо професійної підготовки для кожної окремої навчальної професії, (Австрія); Програма стимулювання політики в сфері туризму на 2016–2019, Закон про професійну освіту (Швейцарія)), що сприяли регламентуванню туристичної освіти в німецькомовних країнах, важливе значення становить процес створення соціальних інститутів, які також здійснили вагомий внесок у розвиток освіти.

Створення провідних туристичних організацій в німецькомовних країнах може свідчити не лише про усвідомлення вагомості розвитку національної туристичної галузі та профільної освіти, але й зацікавленість у даному процесі держави й суспільства в цілому. Так, Німецька туристична асоціація (*нім. Deutsche Tourismusverbände, скор. DTV*) була заснована в 1902 р.. Швейцарське центральне відомство у справах туризму (*нім. Schweiz Tourismus*) розпочало свою діяльність у 1917 р. Значно пізніше був створений Австрійський національний туристичний офіс (1955 р.). Враховуючи факт значного впливу профільних спілок та об'єднань на організацію та якість надання туристичної освіти в німецькомовних країнах, можна припустити, що на початку ХХ ст. в Німеччині, Австрії та Швейцарії розпочався процес законодавчого становлення сучасної туристичної освіти як необхідної складової розвитку туристичної галузі.

Все ж, відповідно до теорії публічного вибору, всі державні витрати підпадають під вплив лобістських організацій і владних груп. Характеризуючи туристичну освіту, ми повинні згадати регіональних можновладців, які намагаються створити професійні школи у своєму регіоні та все ті ж профільні асоціації, які бажають отримати якомога більше спеціалізованих шкіл, для того, щоб створити необхідні умови для професійного становлення своїх членів.

Порівнюючи сферу впливу профільних організацій в Австрії та Швейцарії, можна констатувати, що австрійські промислові спілки та асоціації працівників мають більшу вагомість у організації професійної освіти, аніж у Швейцарії.

Міжнародний та, особливо, міжконтинентальний туризм Швейцарії, завдяки своєму нейтральному та ліберальному минулому, установив давні традиції, які не потребують зовнішнього втручання зі сторони новостворених в той час організацій. Отож, можна говорити про те, що Швейцарія набагато раніше розпочала впроваджувати міжнародні навчальні програми з підготовки майбутніх фахівців сфери гостинності, аніж Австрія. Все ж, активна участь профспілок та промислових асоціацій у Австрії та Німеччині інтенсифікує процес розробки вузькопрофільних спеціалізованих програм підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі.

Як вже було наголошено, економічна, нормативна, інституційна та дисциплінарна складові розвитку туристичної освіти тісно взаємопов'язані, унеможливаючи їх аналіз як окремого процесу. Розвиток однієї складової провокує зміни у іншій, створюючи ланцюгову реакцію, яка й вибудовує цілісну картину процесу становлення.

1.3 Розвиток туристичної освіти університетського рівня в німецькомовних країнах Західної Європи

На думку деяких вчених, розвиток туристичної освіти у закладах вищої освіти Західної Європи не відбувався випадково. Айрі визначив три фактори, що інтенсифікували цей процес після 1960-х років. Першою передумовою визначено зростання туристичних потоків у світі та визнання туризму як важливої складової розвитку світової економіки. Другий фактор пов'язаний із зростанням важливості отримання вищої освіти як передумова успішної реалізації професійних цілей в умовах інтенсивного економічного розвитку. Саме цей фактор і сприяв появі значної кількості університетів у європейських країнах. Третій фактор пов'язаний з потребою переформатування класичного типу отримання вищої освіти та необхідності створення програм підготовки

майбутніх фахівців туристичної галузі, орієнтованих більшою мірою на практичну складову професійної освіти.

З появою нових спеціальностей сфери гостинності та зростанню їх популярності серед абітурієнтів на тлі розвитку туристичної галузі, зростала кількість університетів, які пропонували абітурієнтам програми підготовки за напрямом «Туризм» та «Готельно-ресторанна справа». Проаналізувавши заклади вищої освіти німецькомовних країн Західної Європи за роками відкриття туристичних спеціальностей (див. Додаток А), можна стверджувати, що значний відсоток закладів освіти Німеччини, Австрії та Швейцарії розпочали підготовку майбутніх фахівців туристичних спеціальностей у 90-тих (38 %) і 2000-них роках (42 %), що засвідчує новітність туристичної освіти та актуальність її дослідження (див. Табл. 1.3)

Таблиця 1.3

Відсоткове співвідношення закладів вищої освіти з туристичними спеціальностями в німецькомовних країнах Західної Європи (за роками початку підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі)

Періодичні рамки	Країна							
	<i>Німеччина</i>		<i>Австрія</i>		<i>Швейцарія</i>		Всього	%
	кіль-сть	%	кіль-сть	%	кіль-сть	%		
1800–1900-ті рр.	-		-		1	4	1	2
1940–1950-ті рр.	1	4	-		1	4	2	3
1960–1980-ті рр.	7	13	-		6	26	13	15
1990-ті рр.	17	33	5	55	9	40	31	37
2000-ні рр.	26	50	4	45	6	26	36	43

У 1976 році в федеративній республіці Німеччина з'явилися перші університети прикладних наук (нім. Fachhochschule, FH), які, як в той час, так і сьогодні, займаються прикладними дослідженнями і спеціалізованою професійною підготовкою майбутніх фахівців. Майбутні фахівці туристичної

галузі в німецькомовних країнах мають змогу отримати вищу освіту саме в таких закладах вищої освіти, і лише частково в класичних університетах. Отож, у післявоєнні часи з розвитком технологій, науково-технічним прогресом та відновленням економік держав, класична освіта відступає на задній план.

Серед наукових дисциплін перевага надається точним і природничим наукам. Незважаючи на статус закладу вищої освіти, університети прикладних наук (особливо в Німеччині та Австрії) ще довго не займали почесне місце поруч з класичними університетами на європейському освітньому просторі. Лише нещодавно дипломи університетів прикладних наук були прирівняні до дипломів класичних університетів, що сприяло активному залученню абітурієнтів до вузькопрофільної вищої освіти, в тому числі туристичної.

Незважаючи на те, що Австрія не може похизуватись значною кількістю закладів вищої туристичної освіти в державі (у порівнянні з Німеччиною та Швейцарією), якість підготовки майбутніх фахівців туристичної сфери діяльності заслуговує уваги.

Туристична освіта в Австрії розпочала свій розвиток досить пізно (1990-ті роки). Системі туристичної освіти та навчання характерні наступні компоненти:

- традиційне навчання та професійна підготовка учнів (дуальна система);
- повний робочий день професійно-технічних (середніх) туристичних шкіл;
- неуніверситетські програми підготовки кваліфікованих фахівців з повною середньою освітою: політехнічна освіта за туристичними спеціалізаціями, університетські програми навчання, туристична освіта на рівні університету.

Характерними закладами вищої туристичної освіти в Австрії є також університети прикладних наук. Розвиток університетів прикладних наук, яким характерна дуальна система підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі, розпочався у 1993 р. (у Швейцарії – 1995 р.) з імплементацією основних положень Федерального закону щодо напрямів підготовки в університетах прикладних наук (*нім. Bundesgesetz über Fachhochschul-Studiengänge*). У 1994 р. вперше університети прикладних наук розпочали спеціалізовану підготовку

майбутніх фахівців туристичної галузі (Університет прикладних наук м. Відень і м. Кремс), що послугувало стартапом для створення приватного сектору вищої туристичної освіти. У 1994 / 95 рр. Австрія запровадила повний робочий день для навчання студентів за різними навчальними програмами: навчальна програма в університетах прикладних наук (тобто неуніверситетська освіта), якій характерний короткий термін навчання та можливість навчатись майбутній професії в межах коледжів (спеціально облаштовані лабораторії) або на навчальних підприємствах. Така програма є доповненням або ж заміником університетської освіти. З 1996 р. Австрійські університети прикладних наук пропонують програми підготовки за туристичними спеціальностями для працюючої частини населення, що передбачає мінімалізацію аудиторних занять і збільшення годин для самостійної роботи.

Окрім Федерального уряду Австрії, регіональні органи, громадські організації, професійні спілки, такі як торгова палата та / або приватні фірми приймають активну участь у плануванні та здійсненні навчального процесу в університетах прикладних наук.

На сьогоднішній день всі університети прикладних наук, що здійснюють підготовку майбутніх фахівців туристичної галузі, отримали автономію від Австрійського уряду та мають право формувати програми підготовки в магістратурі, що прирівняло заклади вищої освіти даного типу до університетів.

Загалом, статистичні дані щодо кількості австрійських студентів, які здобувають середню чи вищу туристичну освіту за останнє десятиліття (див. Табл. 1.4), стає зрозумілим, що щороку збільшується відсоток студентів, які бажають отримати університетський рівень туристичної освіти. В свою чергу, професійні заклади туристичної освіти вторинного рівня з роками втрачають контингент студентів. Така тенденція пояснюється нестачею в Австрії кваліфікованих кадрів вищого рівня та достатньою кількістю фахової робочої сили на сьогоднішній день, а також потребою в управлінських кадрах на європейському та світовому ринках праці.

Таблиця 1.4

Студентський контингент в межах професійних навчальних закладів
туристичної освіти Австрії

Рік / кількість студентів	Загальна кількість студентів	Професійні середні школи (кількість студентів)	Заклади вищої освіти (кількість студентів)
1997	11.589	2.549	5.247
1998	12.145	2.642	5.921
1999	13.031	2.804	6.623
2000	13.515	2.802	7.002
2001	13.233	2.659	7.313
2002	12.974	2.446	7.373
2003	13.330	2.396	7.137
2007	14.818	2.846	7.903
2008	14.495	2.767	8.134
2009	13.546	2.731	8.062
2010	12.552	2.609	8.169
2011	11.840	2.474	8.234
2012	11.304	2.340	7.991
2013	10.351	2.180	7.941
2014	9.646	1.989	7.676
2015	9.075	1.831	7.536
2016	8.788	1.750	7.185

Однак, в Австрії спостерігається не лише збільшення студентського контингенту в вищій туристичній освіті. Проаналізувавши дані щодо зайнятості громадян держави у сфері гостинності, ми дійшли висновку, що туризм є однією з найбільш трудомістких галузей, що підтверджують дані наступної таблиці (див. Табл. 1.5):

Таблиця 1.5

Зайнятість населення Австрії у туристичній галузі (1997–2017 рр.)

Рік / %	Кількість працівників
1997	161.817
1998	163.322
1999	167.028
2000	168.806
2001	170.400
2002	173.643
2003	173.942

2008	243.963
2009	242.415
2010	260.966
2011	269.593
2013	240.420
2014	238.147
2015	243.024
2016	249.114
2017	273.798
+/- %	+59%

У період з 1997 по 2017 рр. кількість працівників сфери туризму у Австрії зросла на 59 %, що свідчить про важливість галузі для австрійської економіки та необхідність забезпечувати туристичну галузь високоякісними трудовими кадрами.

У Швейцарії останнім часом кадрова ситуація на ринку праці туристичної галузі, на противагу ситуації в Австрії, характеризується як нестабільна. Недостатня популяризація туристичної сфери діяльності та жорсткі умови праці призвели до уповільнення процесу залучення нової робочої сили та зменшення учнівського контингенту у професійних закладах освіти вторинного рівня, які забезпечують туристичну галузь кваліфікованою робочою силою (див.Табл. 1.6). З одного боку, важко знайти кваліфікованих працівників для різнопланової роботи на підприємствах сфери гостинності, з іншого – недостатня кількість робочих місць для випускників вищих закладів туристичної освіти. Складається тенденція непривабливості умов праці та зниження середньої заробітної праці в порівнянні з іншими галузями економіки Швейцарії.

Таблица 1.6

Кількість випускників за окремими кваліфікаціями фахівців сфери туризму в Швейцарії на різних освітніх рівнях (2005–2015 рр)

Освітній	Тип освітнього	2005	2009	2010	2013	2014	2015
-----------------	-----------------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

рівень/кваліфікація документу

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
Базова професійно-технічна освіта і підготовка (Учнівство)							
Фахівець у веденні готельного господарства	<i>Федеральний професійний сертифікат</i>	206	33	34	74	81	66
Фахівець у веденні ресторанного господарства	<i>Федеральний професійний сертифікат</i>	-	708	660	30	30	27
Кухар	<i>Федеральний професійний сертифікат</i>	1431	1669	1809	1677	1567	1537
Фахівець у сфері громадського харчування	<i>Федеральний професійний сертифікат</i>	221	35	39	62	68	77
Турагент	<i>Федеральний професійний сертифікат</i>	25	174	206	47	34	44
Туристичний гід	<i>Федеральний професійний сертифікат</i>	-	-	-	22	46	5
Вища професійна освіта і підготовка (неуніверситетський сектор)							
Менеджер підприємницької діяльності у сфері громадського харчування	<i>Федеральний професійний диплом</i>	-	-	24	13	17	12
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
Менеджер закладу громадського харчування	<i>Федеральний професійний диплом</i>	23	14	-	-	7	1
Менеджер закладу готельного господарства	<i>Федеральний професійний диплом</i>	25	10	15	73	3	-
Менеджер	<i>Федеральний професійний</i>	66	-	6	1	2	-

ресторанного закладу	<i>диплом</i>						
Менеджер у сфері туризму та дозвілля	<i>Федеральний професійний диплом</i>	11	299	170	2	10	1
Вища освіта (університетський сектор)							
Фахівець готельно-ресторанної справи	<i>Диплом вищої професійної освіти</i>	238/ 152	140	259	436	462	417
Фахівець туристичної діяльності	<i>Диплом вищої професійної освіти</i>	360	299	170	220	206	173
Бакалавр готельної справи	<i>Ступінь бакалавра</i>	-	-	-	450	504	544
Магістр у галузі туризму	<i>Ступінь магістра</i>	-	-	-	300	164	191

Аналіз кількості випускників за окремими кваліфікаціями фахівців сфери туризму в Швейцарії на різних освітніх рівнях свідчить про стрімке збільшення професійних кваліфікацій туристичного спрямування в Швейцарських закладах вищої освіти. У готельному господарстві та громадському харчуванні у 2012 році кількість випускників закладів туристичної освіти зросла до 3772 в порівнянні з 2 570 в 2007 році. З 2009 року спостерігається тенденція до збільшення кількості випускників закладів вищої туристичної освіти в середньому на 5,7%.

На сьогоднішній день у Швейцарії на федеральному рівні зареєстровано 4 програми підготовки в закладах вищої туристичної освіти (неуніверситетського рівня) серед яких фахівець туристичної діяльності та післядипломна освіта за спеціальністю «Менеджер готельного господарства».

Необхідно також зазначити, що суттєве збільшення кількості випускників університетської програми підготовки за спеціальністю «Фахівець готельно-ресторанної справи» з 140 студентів у 2009 р. до понад 400 – у 2015 р.

спостерігається більшою мірою серед абітурієнтів міжнародних закладів туристичної освіти, що здійснюють підготовку майбутніх фахівців на території Швейцарії без федеральної акредитації освітньої діяльності. 95 % студентів таких закладів вищої освіти Швейцарії складають іноземці, які здобувають туристичну освіту у закладах вищої освіти Швейцарії для подальшого просування на світовому туристичному ринку праці, адже освітні заклади готельно-ресторанного управління та туризму користуються неабияким авторитетом у світовому освітньому просторі. Випускники таких міжнародних закладів туристичної освіти Швейцарії складають мізерний відсоток внутрішнього національного ринку праці, чим характеризують державу як центр освітнього експорту кадрового забезпечення світового туризму.

Поступове зменшення кількості випускників за спеціальністю «Фахівець туристичної діяльності» свідчить про розширення освітніх пропозицій закладами вищої туристичної освіти та посилення їх конкуренції. Введення бакалаврських програм підготовки закладами вищої туристичної освіти (університетського рівня) (з 2008 р.) збалансувало можливості випускників з професійними сертифікатами та професійними дипломами отримати вищий освітній ступінь з туристичних спеціальностей. Цей факт дає змогу зрозуміти причину того, що на сьогоднішній день ринок праці туристичної галузі Швейцарії перенасичений фахівцями з вищою туристичною освітою та суттєво потребує кваліфікованих працівників нижчої ланки.

На думку британського вченого Ейрі, надзвичайне зростання кількості туристичних програм підготовки у європейських закладах вищої освіти пов'язане із структурними змінами у вищій освіті, а саме: зміст загального розвитку професійної освіти; підвищення якості освіти для втримання конкурентної переваги на європейському і світовому ринках економіки та праці; зміна ментальності студентів, які стали більш обізнаними щодо потенціалу зайнятості в процесі вибору напряму підготовки; певні політичні рішення, які сприяли посиленню конкуренції між закладами вищої освіти;

усвідомлення закладами вищої освіти, що впровадження туристичних напрямів підготовки є легким способом збільшення кількості студентів у порівнянні з іншими дисциплінами; і, нарешті, стрімка популяризація туризму у всьому світі. Еволюція вищої туристичної освіти в Європі чітко прослідковується у розвитку ступеневих програм підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі у закладах вищої освіти. Ще до початку процесу формування єдиного європейського простору вищої освіти в німецькомовних країнах спостерігається різке зростання екстенсивності в туристичній освіті. Це зростання має кількісний елемент (кількість спеціальностей і випускників) та територіальний елемент (кількість вузів, що пропонують освітні ступені туристичного спрямування).

Сьогодні ж масштабна глобалізація туристичної освіти потребує більшого від закладів вищої освіти, оскільки подібні програми підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі з'являються у багатьох закладах вищої освіти Європи, що призводить до збільшення кількості випускників та фахівців на світовому туристичному ринку. Еволюцію інтенсивності туристичних програм, можна розглядати в двох основних напрямках: по-перше, еволюція диверсифікації навчальних програм та програм неформальної туристичної освіти, коледжів та університетських ступенів; і, по-друге, в розширенні тривалості туристичної освіти, що починається з неформального та першого циклу освітніх програм до програм другого та третього циклів.

Все ж, туристична освіта в німецькомовних країнах на рівні першого циклу залишається до сьогодні переважно державною. Суміжні або подвійні ступені існують між двома університетами різних країн, але це виключення, а не правило, тоді як найвищий освітній ступінь характеризується значною інтернаціоналізацією та спостерігається сильна тенденція до глобалізації (особливо в другому та третьому циклах програм підготовки).

Важливою особливістю програм підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі у німецькомовних країнах Західної Європи є інтегрованість

туристичної освіти у ступеневі програми з інших спеціальностей (переважно економічних) в закладах вищої освіти, що спеціалізуються на підготовці фахівців інших галузей. Тобто економічні чи технічні заклади вищої освіти пропонують окремі напрями підготовки за спеціальностями туристичного спрямування в межах отримання профільних ступенів (Німеччина, Австрія). Варто зазначити, що лише Швейцарія забезпечує фахівців туристичної сфери діяльності вищою освітою, що здобувається у спеціалізованих закладах вищої освіти туристичного спрямування чи сфери гостинності. Саме тому, Швейцарія вважається осередком туристичної освіти серед німецькомовних країн Західної Європи.

Необхідно відзначити, що інституційний розподіл закладів вищої туристичної освіти (неуніверситетського рівня) у Швейцарії за останні декілька десятиліть суттєво не змінився, що засвідчує сформованість туристичної освіти з поєднанням історичних традицій та сучасних інновацій в підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі. Зміни відбуваються у кількісному та якісному змісті програм підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі, як, наприклад, поява нових кваліфікацій (експерт з туризму (2005 р.), фахівець з туристичного менеджменту (2006 р.)) (див. Додаток Б).

Збільшення бакалаврських і магістерських програм підготовки за спеціальностями сфери гостинності в Німеччині, Австрії та Швейцарії супроводжується розширенням можливостей отримання професійної кваліфікації в межах неперервної туристичної освіти. Програми підготовки за освітнім ступенем «Магістр наук (MAS)», «Магістр ділового адміністрування (EMBA)», а також отримання сертифікату про завершення курсу «Ділове адміністрування (CAS)» є прикладом багатогранності поняття «Менеджмент», що активно використовується та застосовується у сучасному дисциплінарному туризмі в процесі підготовки майбутніх фахівців сфери гостинності (Менеджмент туризму, Менеджмент готельно-ресторанного бізнесу, Event-менеджмент та ін.) Загалом, показники щодо кількості випускників

туристичних спеціальностей у закладах вищої туристичної освіти свідчать про постійне зростання когорти студентів.

Важливого оновлення зазнав туризм і туристична освіта у 1997–1998 рр., які супроводжувались глибокими структурними змінами, спричиненими лібералізацією авіації, глобалізації туризму з використанням всесвітньої мережі Інтернет і введенням Болонської системи навчання у німецькомовних країнах, що сприяло кардинальним змінам у філософії та структурі вищої туристичної освіти.

В процесі реалізації основоположень Болонського процесу (1999–2003 рр.), як результат численних дебатів впливових представництв європейського освітнього середовища, було узгоджено механізми впровадження нововведень у національні системи вищої освіти європейських країн. На рівні міжурядових декларацій усі заяви партнерів зводилися до спільної думки: стандартизація цілей та стратегій. Однак, в процесі реалізації викладених у Болонській декларації положень на національному та місцеву рівні, можна було спостерігати не стандартизацію структури вищої освіти європейських країн, а конвергенцію, яка, навпаки, призводила до урізноманітнення освітніх систем в європейських країнах. Кожна країна розробляла своє законодавство з урахуванням місцевих соціальних та політичних реалій для адаптації національної системи вищої освіти до вимог, зазначених у декларації. Тому, національні стратегії та темп їхньої реалізації певною мірою спричиняли нестабільність у формуванні європейського освітнього простору. Просування Болонського процесу створювало простір, де з'являлись як глобальні, так і місцеві виклики. Конвергенція є прикладом глокалізації, в якій глобальні і локальні реалії стають поступливішими і поєднуються.

Все ж, не дивлячись на деякі труднощі з імплементацією основних пунктів Болонської декларації, на сьогоднішній день туристична освіта цілком стандартизована у закладах вищої освіти німецькомовних країн, що дозволяє

створювати та реалізовувати програми підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі в рамках проекту «освіта без кордонів».

Отже, становлення сучасної туристичної освіти університетського рівня в німецькомовних країнах Західної Європи розпочалось у 1999 році, з моменту підписання європейськими країнами, серед яких Німеччина, Австрія і Люксембург (з часом Швейцарія і Ліхтенштейн (2001 р.)), спільної декларації (Болонська декларація), яка визначала принципи, цілі та зобов'язання, що мали бути досягнуті задля створення Європейського простору вищої освіти до 2010 року. Ця подія спровокувала «наймасштабніше» реформування європейської вищої освіти за останні десятиліття. Значущість таким реформам надає не лише значна кількість країн-підписантів Болонської декларації, але й кардинальні зміни на європейському, національному та інституційному рівнях вищої освіти.

Питання для самоконтролю

1. Який період у новітній історії вважається початком стрімкого розвитку туристичної освіти?
2. Назвіть провідних західноєвропейських теоретиків туризму.
3. Яка організація створена при ВТО несе відповідальність за якість професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі у світі?
4. Охарактеризуйте методологію «Якість туристської освіти».

5. Охарактеризуйте застосування Методу Делфі в туристичній освіті.
6. Назвіть заклади вищої освіти Австрії та Швейцарії, які отримали сертифікацію якості туристичної освіти.
7. Назвіть три основні системи професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму.
8. Охарактеризуйте німецьку систему підготовки майбутніх фахівців сфери туризму.
9. Означте особливості англійської системи підготовки майбутніх фахівців сфери туризму.
10. Охарактеризуйте французьку систему підготовки майбутніх фахівців сфери туризму.
11. Виділіть особливості швейцарської системи підготовки кадрів туристичної сфери.
12. Охарактеризуйте переваги європейської системи туристичної освіти.
13. Які основні функції виконують європейські школи готельного менеджменту та туризму?
14. Обґрунтуйте ідею неперервності фахової підготовки в європейській туристичній освіті.
15. Які фактори, на Вашу думку, найбільш вплинули на розвиток туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи?
16. Назвіть основні складові процесу розвитку туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи.
17. Охарактеризуйте економічну складову процесу становлення туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи.
18. Охарактеризуйте інституційну складову процесу становлення туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи.
19. Означте особливості дисциплінарної складової процесу становлення туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи.

20. Які нормативно правові документи інтенсифікували процес становлення новітньої туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи?
21. Які фактори вплинули на зростання кількості туристичних програм підготовки у європейських вищих навчальних закладах?
22. Які чинники вважаються найбільш важливими у розвитку сучасної туристичної освіти?
23. Охарактеризуйте переваги та недоліки впливу Болонського процесу на становлення туристичної освіти в Європі.
24. Які спільні ознаки становлення туристичної освіти університетського рівня в Німеччині, Австрії та Швейцарії Ви можете зазначити?
25. У якій країні створено найбільшу кількість профільних закладів туристичної освіти?

Розділ 2. Сучасний стан національного ринку ступеневої туристичної освіти німецькомовних країн Західної Європи

2.1 Німеччина

Організація системи туристичної освіти Німеччини обумовлена певними особливостями, зокрема: чіткою ієрархією у системі професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму країни; різновидами документів, які отримують випускники після закінчення закладів освіти на всіх рівнях і стандартизацією умов переходу з одного навчального закладу до іншого.

У дослідженні звертаємо увагу на кваліфікаційні свідоцтва у закладах вищої освіти. У німецьких університетах, залежно від спеціальності, студент може отримати: диплом, академічну ступінь магістра, або здати державний іспит у якості випускного, що вважаються рівноцінними кваліфікаційними званнями.

Беручи до уваги структуру освітньої системи Німеччини та аналіз документації закладів освіти країни, визначено зміст системи професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму. Туристичну освіту в Німеччині можна отримати у середніх професійних та у закладах вищої освіти.

Система професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму в Німеччині є неперервною, оскільки приділяється велика увага підвищенню кваліфікації незалежно від рівня освіти. У процесі дослідження етапів здобуття професійної туристичної освіти виокремлені два основні шляхи:

– закінчення основної школи (обов'язкове шкільне навчання) і потім вступ до середніх професійних закладів освіти. Пройшовши певну ієрархічну послідовність, цей шлях завершується навчанням у закладі вищої освіти;

– закінчення гімназії або об'єднаної школи (включаючи старші класи) і потім вступ до закладу вищої освіти.

Структурна модель професійної освіти Німеччини включає 3 рівні (див. Рис. 2.1): перший рівень – початкова школа; другий рівень I – основна школа, обов'язкова школа, гімназія, реальна школа; другий рівень II (професійна освіта, що здійснюється на основі дуальної системи) – професійна школа, професійна спеціалізована школа, старші класи гімназії; третій рівень (вища

освіта) – вищий професійний освітній заклад, академія, спеціалізований ЗВО, ЗВО широкого профілю, університет.

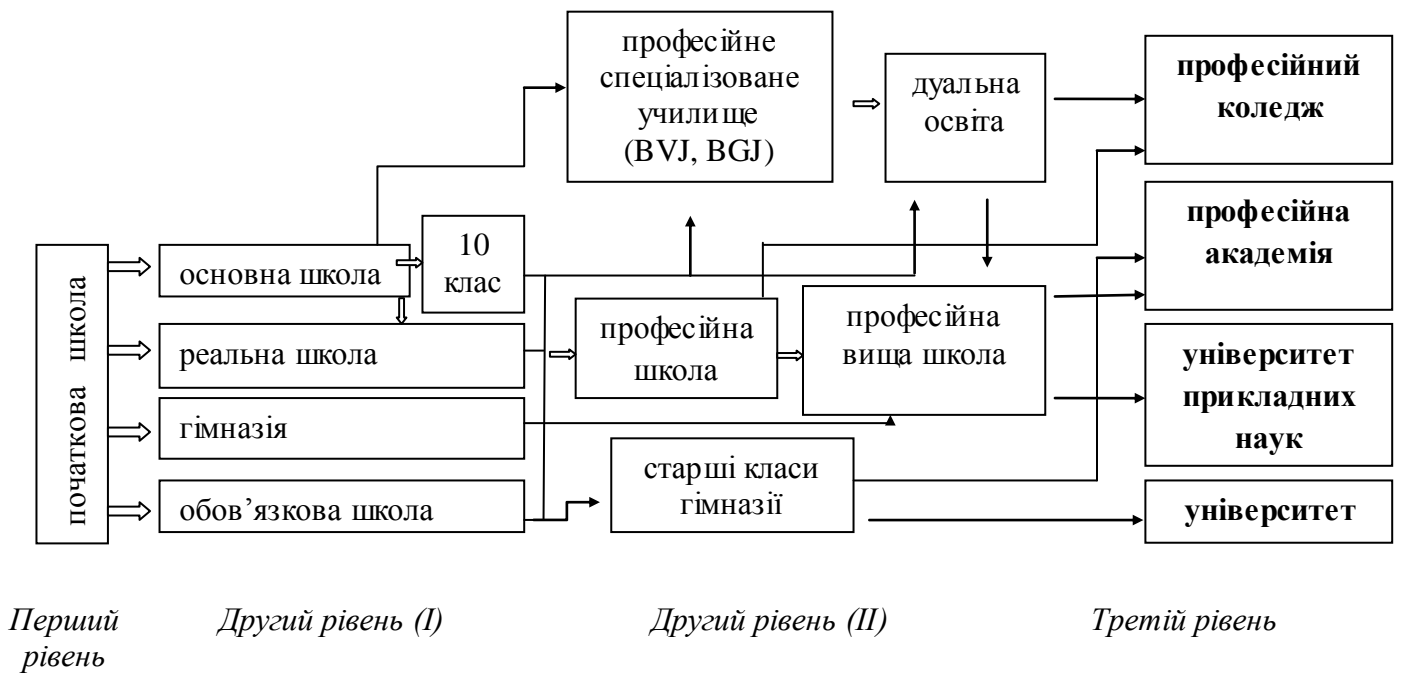

Рисунок 2.1. Система професійної освіти Німеччини

Для продовження навчання у системі вищої освіти після завершення вторинного освітнього рівня (Другий рівень II), є декілька варіантів.

Після закінчення старших класів гімназії випускники отримують загальну вступну університетську кваліфікацію (нім. скор. *HZB*), так званий, Абітур (нім. *Abitur*) – загальний атестат зрілості, або спеціалізований атестат зрілості (нім. *Fachgebundene Hochschulreife*), в якому зазначено окремий напрям навчання у гімназії (переважно професійного спрямування). Абітурієнти із загальним атестатом зрілості мають доступ до усіх програм підготовки в університетах та фахових закладах вищої освіти. Випускники, які отримали кваліфікаційний атестат зрілості I типу (нім. *Fachgebundene Hochschulreife*) можуть вступати до фахових вишів та університетів лише на спеціальності, які суміжні із спеціалізацією, зазначеною в атестаті.

Після завершення навчання у фаховій школі вторинного освітнього рівня (професійна вища школа, професійне училище) випускники отримують кваліфікаційний атестат зрілості II типу (нім. *Fachgebundene Fachhochschulreife (Fachabitur)*), який дає змогу вступати до будь-якої фахової вищої школи, але не дає можливості продовжити навчання в університеті.

Все ж, за бажанням абітурієнт з кваліфікаційним атестатом середньої освіти II типу (нім. *Fachabitur*) може вступити до університету, якщо попередньо здасть додаткові іспити (переважно іноземні мови) та отримає загальний атестат зрілості.

Необхідно наголосити, що для навчання в закладі вищої освіти Німеччини не обов'язковий загальний чи кваліфікаційний атестат зрілості. У всіх федеральних землях передбачено можливість продовжити навчання тим, хто, не завершивши повний вторинний освітній цикл, працює на виробництві чи підприємстві, а саме – створено спеціальні освітні центри.

Спеціально організовані освітні центри здійснюють навчальну підготовку осіб з досвідом роботи, після завершення якої вони отримують професійну кваліфікацію та можливість продовжити підготовку у спеціалізованому закладі вищої освіти. Тривалість терміну підготовки таких студентів визначається кожною федеральною землею індивідуально. Кожен університет означає свої вимоги для вступу такої групи абітурієнтів (терміни практичного досвіду роботи, вивчення курсів окремих дисциплін у освітніх центрах), тому варто попередньо визначитися з закладом вищої освіти та напрямом підготовки у ньому.

Освітні заклади туристичного спрямування пропонують студентам широкий вибір професійних кваліфікацій (див. Додаток В). Профільне навчання здійснюється на трьох рівнях: перший рівень – початкова підготовка (теоретичні відомості основ професійного спрямування); другий рівень – ознайомлення з теоретичними і практичними аспектами споріднених професій

(після закінчення дисциплін проводиться перший іспит); третій рівень – предмети зі спеціалізації, які завершуються складанням іспиту.

Процес навчання в професійних закладах здійснюється за двома напрямками: 1) навчання в професійному закладі у поєднанні з практикою та стажуванням, які інтегровані в процес навчання; 2) дуальна система (навчання в професійному закладі та освітньому підприємстві) та стажування. Учні отримують теоретичні знання у формі блоково-модульної системи. Слід додати, що обидва напрями можуть бути одночасно реалізовані в одному освітньому закладі.

За дуальною системою майбутніх фахівців сфери туризму в Німеччині готують такі навчальні заклади: професійна спеціалізована школа (*нім. Berufsfachschule*), старші класи гімназії (*нім. Gymnasium Oberstufe*), професійна школа, училище (*нім. Berufsschule*), професійний заклад освіти, технікум, коледж (*нім. Fachschule*), академія (*нім. Akademie*), вища школа (*нім. Hochschule*).

Відповідно до закону про професійну освіту, підприємство і освітній заклад працюють спільно, щоб забезпечити високий рівень підготовки кадрів. Держава при цьому контролює процес навчання у професійній школі, а торгова, промислова і реміснична установа – навчання на виробництві. Відбір учнів здійснюють самі підприємці в навчальних центрах. При цьому беруться до уваги тести, оцінки атестату, бесіди з психологами. Навчання організовується на основі договору про виробниче учнівство. Зміст і процес навчання визначеної професії регулюють інструкції, які розробляються Федеральним інститутом професійної освіти і затверджуються відповідним галузевим міністерством. Дві третини навчального плану – 75% у освітніх закладах відводяться на спеціальну теорію, а одна третина – 25% – на загальноосвітні предмети .

Вивчення туризму, готельної та ресторанної справи у *гімназії* (старші класи) здійснюється за певною схемою – дуальна і недуальна система навчання:

1) дуальна система навчання: тип А – 1 тиждень в гімназії, 3 тижні на підприємстві, тип Б – 2/3 дні в гімназії, 2/3 дні на підприємстві;

2) недуальна система навчання: стажування (тривалістю 16 тижнів після 3 року навчання), виробнича практика, навчання відбувається у маленьких групах. Гімназія забезпечує загальну освіту, необхідну для вступу до університету. Навчання триває 3 роки.

Навчання у *професійно-технічному освітньому закладі* (технікум, коледж) здійснюється за дуальною і недуальною системами навчання:

1) дуальна система навчання: тип А – 1 тиждень в освітньому закладі та 3 тижні на підприємстві; тип Б – 2/3 дні в школі, 2/3 дні на підприємстві;

2) недуальна система навчання: стажування; орієнтація на практику; навчання в маленьких групах; освіта середня професійна; навчання триває 2 роки.

Вивчення туризму, готельної та ресторанної справи у *професійній школі* (училище), готельної та ресторанної справи у *професійній спеціалізованій школі* здійснюється за дуальною і недуальною системами навчання:

1) дуальна система навчання: тип А – 1 тиждень в освітньому закладі та 3 тижні на підприємстві; тип Б – 2/3 дні в освітньому закладі, 2/3 дні на підприємстві;

2) недуальна система навчання: стажування; орієнтація на практику; навчання в маленьких групах; освіта середня професійна; навчання 2–3 роки для професійної школи і 1 рік для професійної спеціалізованої школи.

Таким чином, можна констатувати логічне поєднання двох систем навчання та намір розподілити термін теоретичного вивчення фахових дисциплін і забезпечення можливості реалізувати набуті знання на практиці.

Особливістю вивчення туризму, готельної та ресторанної справи в *університетах* є великий обсяг теоретичного матеріалу, відсутність вузької спеціалізації, акцент робиться на самостійне вивчення матеріалу, при цьому приділяється велика увага науковій роботі та дослідженням. Специфікою є те,

що навчання здійснюється у великих групах, передбачене стажування, а також двоступенева система навчання: бакалавр – магістр. Підкреслимо, що значна увага приділяється вивченню іноземних мов.

Щодо професійної підготовки у *вищих професійних закладах освіти*, то виявлено такі ключові характеристики: орієнтація на практику (при вивченні 10 теоретичних дисциплін в університеті у вищому професійному закладі освіти вивчається 3 предмети), приділяється велика увага прикладним дослідженням, навчання відбувається в малих групах, наявність дуального навчання: 3 місяці навчання в закладі, 3 місяці практичної підготовки на туристичному підприємстві. До програм включено стажування, три роки навчання для отримання академічного ступеня бакалавра, від 1,5 до 2 років для магістра, оцінювання результатів відбувається за європейською кредитно-трансферною системою, партнерство з вузами інших країн, сприяння мобільності студентів.

Процесу професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму в *академії* характерні такі особливості: дуальна і недуальна система навчання: 1) дуальна система навчання: тип А – тиждень теоретичного навчання у академії та 3 тижні професійної підготовки на підприємстві; тип Б – 2/3 дні в академії, 2/3 дні – на підприємстві; тип В – 3 місяці в академії, 3 місяці на підприємстві, 2) недуальна система навчання: теоретичне навчання, орієнтація на практику, навчання відбувається у маленьких групах, після другого курсу студенти проходять обов'язкове стажування. Таким чином, система вищої освіти має чітко визначені компоненти, а саме: теоретичне навчання, практика, стажування, підсумковий контроль рівня професійної готовності. Змістове наповнення і різні терміни навчання становлять основну відмінність фахової підготовки у різних типах закладів освіти. Водночас, у вищих професійних освітніх закладах виокремлено такий компонент як прикладні дослідження, що суттєво доповнює загальний контекст навчання.

Рішення в галузі стандартизації освіти Німеччини приймаються федеральним урядом. Для професійної освіти стандарти розробляються Міністерствами освіти земель. Об'єктами стандартизації виступають: структура професійної освіти, основи професійної освіти, класифікатор професій, тривалість підготовки, вимоги до знань і вмінь. З позиції держави передбачено рівноцінне значення теоретичної і практичної складової фахової підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі. Закладена непропорційність теорії і практики у певних типах навчальних закладів дає можливість абітурієнтам визначатись із власними можливостями, орієнтуючись на запропоновані програми (див. Табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Співвідношення теорії і практики в навчальних закладах Німеччини

Назва навчального закладу	Теорія	Практика
Університет	75%	25%
Академія	1. а) 50%; б) 5%	50%; 95%
	2. 98%	2%
Вищий професійний навчальний заклад	1. а) 50%; б) 5%	50%; 95%
	2. 98%	2%
Гімназія	1. а) 50%; б) 5%	50%; 95%
Професійна школа (училище), Професійна спеціалізована школа	2. 98%	2%

Загалом у Німеччині ступеневу професійну підготовку майбутніх фахівців туристичної галузі здійснює 124 навчальних заклади вищої освіти та університети. Беручи до уваги структуру туристичної вищої освіти Німеччини, напрями навчання у вишах можна поділити на декілька категорій: туризм (*англ. Tourism*); туризм і менеджмент туризму (*англ. Tourism and Travel Management*); туристична діяльність (*англ. Tourism Industry*); розвиток туризму (*англ. Tourism and Destination Development*); міжнародний менеджмент гостинності (*англ.*

International Hospitality Management); міжнародний готельний менеджмент (англ. *International Hotel Management*) та міжнародний туризм (англ. *and International Tourism Studies*). Також представлені декілька підкатегорій, що належать до основних напрямків, але вказують на конкретні сфери професійної діяльності, такі як управління послугами (англ. *Service Management*), управління транспортом (англ. *Transport Management*), управління авіацією (англ. *Aviation Management*), оздоровчий туризм (англ. *Health Tourism*), управління круїзним туризмом (англ. *Cruise Tourism Management*), географія (англ. *Geography*), ландшафтний розвиток та охорона природи (англ. *Landscape Development and Nature Conservation*), інновації та підприємництво у сфері туризму (англ. *Innovations and Entrepreneurship in Tourism*). Задекларовані напрями навчання загалом охоплюють запити роботодавців і дають можливість абітурієнтам визначитись із професійним вибором, орієнтуючись на потреби ринку.

Варто зазначити, що у Німеччині існує лише чотири типи закладів вищої освіти, які забезпечують вищу академічну освіту майбутніх фахівців галузі туризму:

1. Університети зі спеціалізаціями туристичного напрямку (нім. *Universität*).
2. Державні університети прикладних наук (нім. *Fachhochschule*).
3. Професійні академії (нім. *Berufsakademie*), університети прикладних наук (нім. *Fachhochschule*) з дуальною програмою навчання.
4. Приватні університети прикладних наук (нім. *Fachhochschule*).

Вказані заклади вищої освіти в основному задовольняють потреби держави у підготовці фахівців туристичної сфери.

Зауважимо, що багато років тому німецькі університети та професійні коледжі, а також університети прикладних наук започаткували спеціалізовані ступені з туризму. Більшість із цих ступеневих програм спрямовані на отримання бізнес-ступенів та передбачають вивчення менеджменту туризму. Це найпоширеніший спосіб підготовки студентів до роботи у різних сферах туристичної галузі Німеччини.

В основному, зміст навчальних дисциплін в державних університетах прикладних наук, професійно-технічних академіях, університетах прикладних наук з програмою дуального навчання та приватних університетах прикладних наук більше пов'язаний з туристичним бізнесом і практикою, аніж освітній процес в класичному університеті, та об'єднує комерційне ноу-хау з специфічними вимогами індустрії туризму, а, отже, краще орієнтований на потреби туристичного ринку.

Загальнонаціональне введення ступеневої освіти у ЗВО Німеччини мінімізувало відмінність між випускниками класичних університетів та університетів прикладних наук, а, отже, ступінь бакалавра в університеті прикладних наук теоретично можна прирівняти до бакалавра туризму у класичному університеті. Такі пошуки були новаторськими і ставлення до них було неоднозначним.

Тому, щоб забезпечити високу якість надання освітніх послуг відповідно зростаючої пропозиції на ринку праці Німеччини, у 2005 році було створено «Фонд акредитації навчальних програм». Даний Фонд має законне право організувати систему забезпечення якості освіти через акредитацію навчальних програм.

У Німеччині нараховується 5 університетів, які пропонують програми за напрямом Туризм, зокрема Університет Пассау (нім. *Uni Passau*), Трирінський університет (нім. *Uni Trier*), Роштокський університет (нім. *Uni Rostock*), Університет Айхштет-Інгольдштат (нім. *Universität Eichstätt-Ingolstadt*) та Льойфана Люненбурзький університет (нім. *Leuphana Universität Lüneburg*). Трирінський університет є одним із перших університетів, який розпочав підготовку фахівців за туристичними спеціальностями.

Проте існують і програми, які менш орієнтовані на туризм, а зосереджені на регіональний розвиток, культуру та навколишнє середовище регіону, та не є комерційними, але науково-орієнтованими. Університет, на відміну від університету прикладних наук, не націлений на конкретну професію в галузі

туризму (наприклад, управління готелем або управління круїзними кораблями), а навпаки, спрямований на надання студентам академічних та, в більшості випадків, наукових навичок. Усі університети Німеччини є державними; приватних туристичних університетів в країні не має. Як правило, університетська освіта закінчується ступенем магістра. Студенти університетів навчаються на індивідуальних курсах у великих групах (до 1000 студентів) і мають самостійно складати навчальний план на відміну від студентів у вузах прикладних наук.

Навчання в університетах, як і в інших вишах, відбувається за дворівневою моделлю підготовки майбутніх фахівців відповідно до «Болонської моделі»: 6 семестрів триває навчання для отримання ступеня «бакалавр» та 4-5 семестрів – на здобуття ступеня «магістр».

Вищезгаданих чотири університети пропонують такі 3 ступеневих програми / спеціальності, які дають можливість отримати ступінь бакалавра:

- Соціально-економічна географія, спеціалізація «Географія відпочинку та туризму»;
- Географія туризму;
- Менеджмент, спеціалізація «Менеджмент туризму».

Крім того, пропонується 3 магістерських програми (магістратура) у 3-х університетах, які вимагають для вступу відповідного ступеня бакалавра (наприклад, з економіки чи географії), а саме:

- Менеджмент та маркетинг, спеціалізація «Менеджмент туризму»;
- Географія, культура, навколишнє середовище та туризм;
- Соціально-економічна географія, спеціалізація «Географія відпочинку та туризму».

Університети не співпрацюють з представництвами туристичної галузі в контексті навчальних програм так активно, як університети прикладних наук чи професійно-технічні академії. Все-таки туристична галузь не відіграє особливо важливої ролі в університетській освіті. Також не передбачено обов'язкових

робочих місць або іншого необхідного професійного досвіду роботи для студентів університетів. Таким чином, випускники університетів не мають відповідного практичного досвіду роботи в галузі туризму. Саме тому, з метою забезпечення якості надання освітніх послуг, всі курси німецьких університетів повинні бути акредитовані Фондом акредитації навчальних програм.

У зв'язку з відсутністю практичного навчання на туристичному підприємстві або безпосередньої співпраці між туристичною галуззю та університетами, єдиним способом для адаптації студентів до ринку праці є участь у навчальних проектах та семінарах професійного спрямування. Це ще одне підтвердження намірів держави забезпечити умови для реалізації неперервної професійної освіти фахівців туристичної сфери.

Провідними навчальними закладами вищої освіти для підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі є висококваліфіковані державні університети прикладних наук (нім. *Fachhochschule*). У Німеччині налічується 21 університет прикладних наук, які здійснюють підготовку майбутніх фахівців туристичної галузі (загалом станом на 2016 рік в Німеччині зареєстровано 232 державних університети прикладних наук різних напрямів підготовки). Найбільшими факультетами туризму в Європі вважаються факультети при Університеті прикладних наук в Мюнхені (нім. *Munich University of Applied Sciences, MUAS*) та Штральзунді (нім. *Hochschule Stralsund (HOST) – University of Applied Sciences*). У цих освітніх закладах готують фахівців за такими спеціальностями, як готельне господарство та управління, управління круїзним туризмом, екотуризм.

Типовою для усіх державних університетів прикладних наук в Німеччині є дворівнева модель підготовки майбутніх фахівців у відповідності до «Болонської моделі». Навчання на бакалавраті, зазвичай, триває 6 семестрів та 4-5 семестрів – у магістратурі. На 5-му семестрі студенти проходять практичне навчання на підприємстві та завершують практичну підготовку відповідно до укладеного з підприємством договору. Все ж, не дивлячись на

загальновстановлені терміни підготовки, для отримання ступеня «Бакалавр» та «Магістр», університети мають право корегувати їх тривалість відповідно до затверджених програм, що підтверджує значну автономність закладів вищої освіти Німеччини у прийнятті організаційних рішень та розробці ступеневих програм підготовки майбутніх фахівців.

Державні університети прикладних наук Німеччини здійснюють підготовку фахівців за 11 різними спеціальностями, які завершуються отриманням ступеня «Бакалавр» (*анг. Bachelor of Arts (B.A.)*) або ступеня «Бакалавр наук» (*анг. Bachelor of Science degree (B.Sc.)*) (ступінь професійної кваліфікації).

Крім того, державні університети прикладних наук Німеччини пропонують програми підготовки магістрів (*анг. Master of Arts (M.A.)*), які базуються в основному на проведенні економічного дослідження або базового дослідження, орієнтованого на туризм, і, можливо, першого професійного досвіду.

Туристична галузь відіграє важливу роль у професійній підготовці майбутніх фахівців в державних університетах прикладних наук. Студенти потребують знайомства із практичною діяльністю на підприємстві або в туристичній організації, а також на 5-му семестрі у компанії з, так званим, обов'язковим тимчасовим працевлаштуванням / стажуванням. Таким чином, компанії беруть на себе роль «інструктора» («наставника»), а студенти – «учня» на період практичного навчання. Як стажери, студенти також повинні оновлювати «ноу-хау» туристичної сфери діяльності та ділитися із компанією сучасними знаннями, які вони отримали в університетах. Впродовж стажування вони виконують окремі завдання відповідно до своєї спеціалізації (наприклад, управління бронюванням готельного комплексу за програмою навчання менеджменту готельного та ресторанного господарства).

На етапі теоретичної підготовки зі студентами працюють викладачі, які мають досвід роботи безпосередньо в туристичній галузі та навчають веденню бізнесу (наприклад, представники компанії DER Touristik на факультеті

туризму в Мюнхені) або проводять семінари з окремих предметів. Таким чином, фахівці туристичної галузі Німеччини долучені до викладацької діяльності.

Тісне співробітництво з бізнес-спільнотою (партнерами), участь у роботі провідних підприємств туристичної галузі та розробка власних навчальних проєктів зі спеціальності забезпечують безпосередній зв'язок студентів з ринком праці. Варто зауважити, що нерідко студенти працюють впродовж всієї програми професійної підготовки на одному підприємстві (стажування, робочий студент тощо), та після завершення навчання компанія молодому фахівцю пропонується продовжити професійну діяльність на постійній основі.

Також необхідно зауважити, що у вищому професійному закладі освіти здійснюється підготовка для складання іспиту на звання майстра, де обов'язковою умовою є наявність професійної освіти і досвіду роботи не менше трьох років. Фахівець, який отримав звання майстра, має право відкрити свою справу і брати участь у дуальній системі навчання як власник підприємства партнера освітнього закладу туристичного профілю, або як інструктор, чи наставник в процесі навчання на підприємстві. Це ще одне підтвердження визнання державою необхідності неперервної професійної освіти фахівців туристичної сфери.

Іншою формою підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі у закладах вищої освіти Німеччини є дуальна програма навчання в державних і приватних професійних академіях (нім. *Berufsakademie*) та приватних університетах прикладних наук (нім. *Fachhochschule*).

Дуальна система підготовки набула значної популярності в країнах Західної Європи за останні роки. Все більше і більше випускників шкіл та майбутніх студентів обирають поєднання практичних етапів навчання на підприємстві та теоретичних лекцій в університетах прикладних наук чи професійно-технічних академіях. У період з 2006 по 2012 роки кількість програм дуального навчання в Німеччині зросла більш ніж на 50%. Програма

дуального навчання була вперше використана у місті Баден-Вюртемберзі (Німеччина) та стала німецькою (і навіть європейською) історією успіху професійної освіти. У Німеччині налічується 18 приватних та державних професійних академій та приватних університетів прикладних наук, які пропонують різні ступеневі програми дуальної підготовки і мають подібні ознаки, а саме:

- значна практична складова в навчальному процесі та можливість отримувати досвід роботи одночасно з теоретичними знаннями;
- оплачуване підприємством практичне навчання;
- тісна співпраця професійної академії / університету прикладних наук та підприємства забезпечує якісне викладання теоретичного матеріалу відповідно до практичних вимог.

Навчання в академії побудовано за принципом кар'єрних щаблів: державно перевірену професійну кваліфікацію асистента з економіки студенти отримують після другого семестру навчання; державно акредитовану кваліфікацію асистента в сфері туризму / гостинності міжнародного рівня – після четвертого семестру навчання; академічну ступінь бакалавра гуманітарних наук у сфері міжнародного бізнесу зі спеціалізацією менеджмент туризму / гостинності, професійну кваліфікацію менеджера студенти отримують після шостого семестру навчання; ступінь магістра гуманітарних наук у сфері міжнародного бізнесу зі спеціалізацією менеджмент туризму / гостинності, професійну кваліфікацію менеджера – після дев'ятого семестру навчання.

Загалом, існує чотири різних моделі дуального навчання. Перші дві моделі підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі розраховані на випускників шкіл, які бажають продовжити навчання на бакалавраті. Два інших варіанти – узагальнені. Вони цікаві тим, хто вже отримав спеціалізацію у галузі туризму / менеджменту туризму та бажають здобути академічний ступінь.

Якщо професійна підготовка (наприклад, для комерційного клерка сфери туризму) вже завершена, тоді молодий фахівець може обрати одну із цих моделей дуальної підготовки для продовження академічної освіти. У професійно інтегрованій програмі подвійного навчання студент переходить від штатного до неповного робочого дня та завершує навчання у вільний від роботи час. Ще одна програма дуального навчання дає змогу студенту продовжувати працювати повний робочий день, відвідуючи школу один раз на тиждень, і самостійно опановувати теоретичний матеріал за навчальним планом, затвердженим професійною академією як програма дистанційного навчання. Найчастіше роботодавці підтримують таких студентів, наприклад, пропонуючи звільнення від роботи на окремі інтенсивні фази навчання.

Структура дуальної навчальної програми передбачає дворівневу модель професійної підготовки у відповідності до «Болонської моделі»: 6 семестрів необхідні для завершення бакалаврату та 4-5 семестрів для отримання ступеня «Магістр». Планування практичних і теоретичних періодів навчання та тривалість навчання різняться залежно від університету або від федеральної землі, в якій знаходиться заклад вищої освіти. Тривалість програми навчання може також розтягуватись, залежно від ступеневої програми підготовки, від 6 до 10 семестрів. Зазвичай, етапи практичного та теоретичного навчання чергуються тримісячним терміном. На відміну від звичайних загальноосвітніх закладів, студент дуальної програми підготовки не має тривалих канікул, але відпустка залежить в основному від річних днів відпочинку, узгоджених з підприємством.

Професійні академії та приватні університети прикладних наук із системою дуальної професійної підготовки пропонують такі 7 бакалаврських програм, які охоплюють сфери управління туризмом та управління готельно-ресторанною справою.

Навчальні програми професійних академій та приватних університетів прикладних наук переважно бізнес- і менеджмент-орієнтовані, як у попередньо

досліджених закладах вищої освіти, та, зазвичай, пропонують базовий ступінь ділового адміністрування, але, все ж, вони більше зосереджені на дослідження у сфері маркетингу, готельного менеджменту, організації заходів, а також використання інноваційних технологій в туризмі. Необхідно відмітити, що, наприклад, спеціальність «Управління та організація заходів» набагато краще представлена в приватних університетах прикладних науки, ніж у державних університетах прикладних наук.

Також варто зауважити, що на відміну від державних університетів прикладних наук, приватні університети та професійні академії пропонують обмежену кількість магістерських програм підготовки майбутніх фахівців, оскільки дуальна система підготовки значною мірою забезпечує професійну практику і менше зосереджена на наукових дослідженнях. Тим не менш, у Німеччині існує 5 приватних закладів вищої освіти (наприклад, Університет прикладних наук Акадіс (нім. *Accadis Hochschule*), Баден-Вюртенберзький університет дуального навчання «Равенсбург» (нім. *Duale Hochschule Baden-Württemberg Ravensburg*)), які пропонують 3 магістерські програми, а саме:

- менеджмент туризму;
- управління туристичним бізнесом;
- туризм, дозвілля, готельно-ресторанна справа / менеджмент громадського харчування.

Магістерські навчальні програми особливо зосереджені на аспектах бакалаврського ступеня, що належать до управління туризмом. В університеті дуального навчання особливою умовою є укладання контракту між підприємством і студентом, за умовами якого майбутній фахівець отримує заробітну плату на період практичної підготовки. Таким чином, підприємство відіграє роль наставника та водночас роботодавця. Навчальними програмами передбачено чергування теоретичної і практичної змістової, що мають еквівалентне значення в процесі фахової підготовки майбутніх фахівців.

Важливими механізмами забезпечення якості професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах дуальної підготовки є те, що:

- навчальні програми мають бути акредитовані Фондом акредитації навчальних програм;
- підприємства безпосередньо впливають на підготовку майбутніх фахівців та можуть перевіряти якість отриманих освітніх послуг та їх практичну значимість;
- оцінювання студентами якості надання освітніх послуг в рамках навчальної програми.

У Німеччині налічується 35 акредитованих державою приватних університетів прикладних наук, які пропонують ступеневі програми підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі. Приватні університети прикладних наук (нім. *Fachhochschule*) можна охарактеризувати таким чином:

- міцна практична складова процесу фахової підготовки та пряма співпраця з провідними підприємствами держави;
- викладачами є працівники туристичної галузі або представники промислових асоціацій;
- реальна практика, яка завершується випускними проектами на теми, які запропоновані безпосередньо підприємством, агенцією чи асоціацією;
- висока плата за навчання та полегшений доступ до отримання освітніх послуг, у порівнянні з державними університетами прикладних наук;
- легкий та надійний доступ до мережі з посиланнями на будь-яку галузь країни;
- «ексклюзивність» через включення іноземних партнерів до університетів прикладних наук;
- персональна підтримка студентів та індивідуальні навчальні програми;
- викладання в невеликих групах;
- тісний взаємозв'язок теорії та практики;

– можливе корегування звичайних термінів бакалаврських та магістерських програм підготовки.

Терміни навчання в приватних університетах прикладних наук можуть змінюватися і вони є, як правило, коротшими, аніж у державних університетах. Термін навчання для отримання ступеня «Бакалавр» може охоплювати шість семестрів, включаючи захист дипломної роботи. Практичний семестр навчання також коротший за тривалістю, аніж у державних вищих фахових школах, і триває лише 12 тижнів замість 26 тижнів. Студенти приватних університетів навчаються відповідно до «Болонської моделі»: 6 семестрів необхідні для завершення ступеня «Бакалавр» та 4-5 семестрів для отримання ступеня «Магістр».

В приватних університетах прикладних наук представлено більше бакалаврських програм підготовки майбутніх фахівців, аніж магістерських курсів. Однак, в Німеччині налічується 4 приватних університети прикладних наук, а саме Університет прикладних наук малого та середнього бізнесу (нім. *Fachhochschule des Mittelstandes*), Академія Ангель (нім. *Angell Akademie*), Європейська школа управління (анг. *European Management School*), Кельнська бізнес-школа (анг. *Cologne Business School*), які пропонують магістерські програми в галузі туризму.

Туристичні підприємства працюють як партнери з приватними університетами прикладних наук, які не в змозі самостійно організувати дуальне навчання та підготовку майбутніх фахівців. Їх роль обмежується співпрацею та передачею практичних знань та навичок. На відміну від отримання подвійного ступеня в державних університетах прикладних наук (академічний ступінь і робітнича кваліфікація), студентам приватних вишів пропонують короткострокове стажування.

Варто зауважити, що визнання та акредитація приватних університетів прикладних наук у Німеччині регулюється Федеральним рамковим законом про вищу освіту. Інституційну акредитацію надає Німецька Наукова Рада.

Акредитацію окремих ступеневих програм, як і в державних університетах прикладних наук, регулює та гарантує Рада з акредитації (Фонд акредитації курсів у Німеччині).

Таким чином, базові елементи конкурентоспроможності майбутнього фахівця підпорядковуються певній логіці, а саме: визначені об'єкти освоєння в процесі підготовки; передбачені вимоги до особистісних якостей майбутнього фахівця та його умінь, навичок і здатності до практичної діяльності. Отже, виявлено основні тенденції професійної туристичної освіти у Німеччині: підготовка нової генерації фахівців, які відповідають запитам сучасного ринку; розширення спектру пропонованих спеціальностей; диференціація професійної підготовки; інтернаціоналізація професійної туристичної освіти; інтеграція в єдину світову систему; орієнтування на забезпечення неперервної професійної освіти як у державних, так і приватних освітніх закладах.

Основними принципами професійної туристичної освіти в Німеччині на основі аналізу соціально-економічних підстав розвитку туризму та оцінки рекреаційних туристичних ресурсів в Німеччині є: міждисциплінарний принцип, що передбачає взаємозв'язок предметів; принцип цілісності, що включає неперервність, наступність у професійній туристській освіті; принцип гуманітаризації, що сприяє зміцненню етичних і духовних цінностей фахівця; принцип академічної свободи, який передбачає самостійність у виборі навчального та наукового спрямування; принцип іншомовної професіоналізації, який реалізовується через володіння іноземними мовами і принцип інтернаціоналізації, що передбачає інтеграцію освіти в єдину світову систему; принцип неперервності професійної освіти, що розкриває можливості для професійно-особистісного саморозвитку.

Незважаючи на досить якісно налагоджену систему професійної освіти майбутніх фахівців туристичної галузі, Німеччина з року в рік зіштовхується з проблемою нестачі висококваліфікованої робочої сили у сфері гостинності.

Варто нагадати, що у туристичній галузі Німеччини працює близько 2,9 млн. людей, що сприяють зростанню економічного добробуту країни. Сфера гостинності охоплює найбільшу кількість осіб, які працюють у загальнодержавному масштабі, і становить понад 2 040 754 фахівців, а саме: готельний сектор 70,4% (2 040 754); туризм та спорт 4,3% (124 613); обслуговування заходів 2,8% (82 922); турфірми та туроператори 2,3% (67 230).

Враховуючи таке різноманіття можливостей у сфері туризму не завжди вдається передбачити пріоритетні тенденції туристичної освіти. Варто зазначити, що такий бурхливий розвиток туристичної галузі Німеччини дає додаткові можливості для створення нових професійних напрямів, наприклад, останнім часом набувають популярності такі сфери діяльності, як медичний або круїзний туризм, що є відносно новими спеціалізаціями туристичної сфери діяльності. Згідно заяв Федерального агентства зайнятості (нім. *Bundesagentur für Arbeit*) та Федерального міністерства економіки та енергетики (нім. *Bundesministerium für Wirtschaft und Energie*), «туризм не належить до національного списку офіційних «вузькопрофільних професій»».

Тим не менш, туристична галузь все ще має проблеми заповнення вакансій у конкретних секторах сфери гостинності. Вивчення стану туристичної галузі Федеральним міністерством економіки та енергетики Німеччини щодо ринку праці та спеціалістів у сфері гостинності (2013–2014 рр.) показало, що в усіх секторах половина опитаних підприємств (52,8%) має незаповнені вакансії, а саме: 56,9 % готельний сектор; 52,4% гастрономія та 44,6% – культура та дозвілля. Демографічні зміни є також однією з найбільших проблем розвитку економіки держави та Європи в цілому, оскільки кількість потенційних стажерів та студентів час від часу зменшується. Спостерігається тенденція надання переваги академічній освіті випускниками шкіл, а також зниження зацікавленості підприємств навчити нове покоління майбутніх фахівців.

Враховуючи все це, уряд Німеччини постійно працює над вирішенням означених проблем. Так, на національному рівні Федеральне міністерство

економіки та енергетики Німеччини (*нім. скор. BMWI*) бере на себе значну частку відповідальності і активно координує політику в галузі туризму. Міністерство має спеціальну раду, яка налагоджує контакти і веде постійний діалог з усіма офіційними представниками туристичної галузі, включаючи членів асоціацій та палат. У 2014 році Федеральне міністерство економіки та енергетики ініціювало проект «Професіонали для туристичної галузі» для вирішення проблем недостатньої кількості фахівців у сфері гостинності. Крім того, з метою покращення професійної освіти в Німеччині, у грудні 2014 року федеральний уряд разом з представниками земель та членів профспілок створив новий альянс для розробки та оновлення програм професійної підготовки та підвищення кваліфікації. Партнери альянсу означили спільну мету, яка полягає у подальшому вдосконаленні програм дуального професійного навчання в Німеччині та популяризації професійної освіти серед молоді як запоруки працевлаштування та кар'єрного зростання.

Таким чином, економічні асоціації, бізнес, профспілки, федеральна та земельна влада активно прагнуть заохочувати та підтримувати програми професійного навчання, щоб зорієнтувати майбутніх студентів та суспільство загалом на особистісні та соціально-економічні перспективи від отримання професійної освіти. Ідея неперервної професійної освіти в галузі туризму займає ключові позиції.

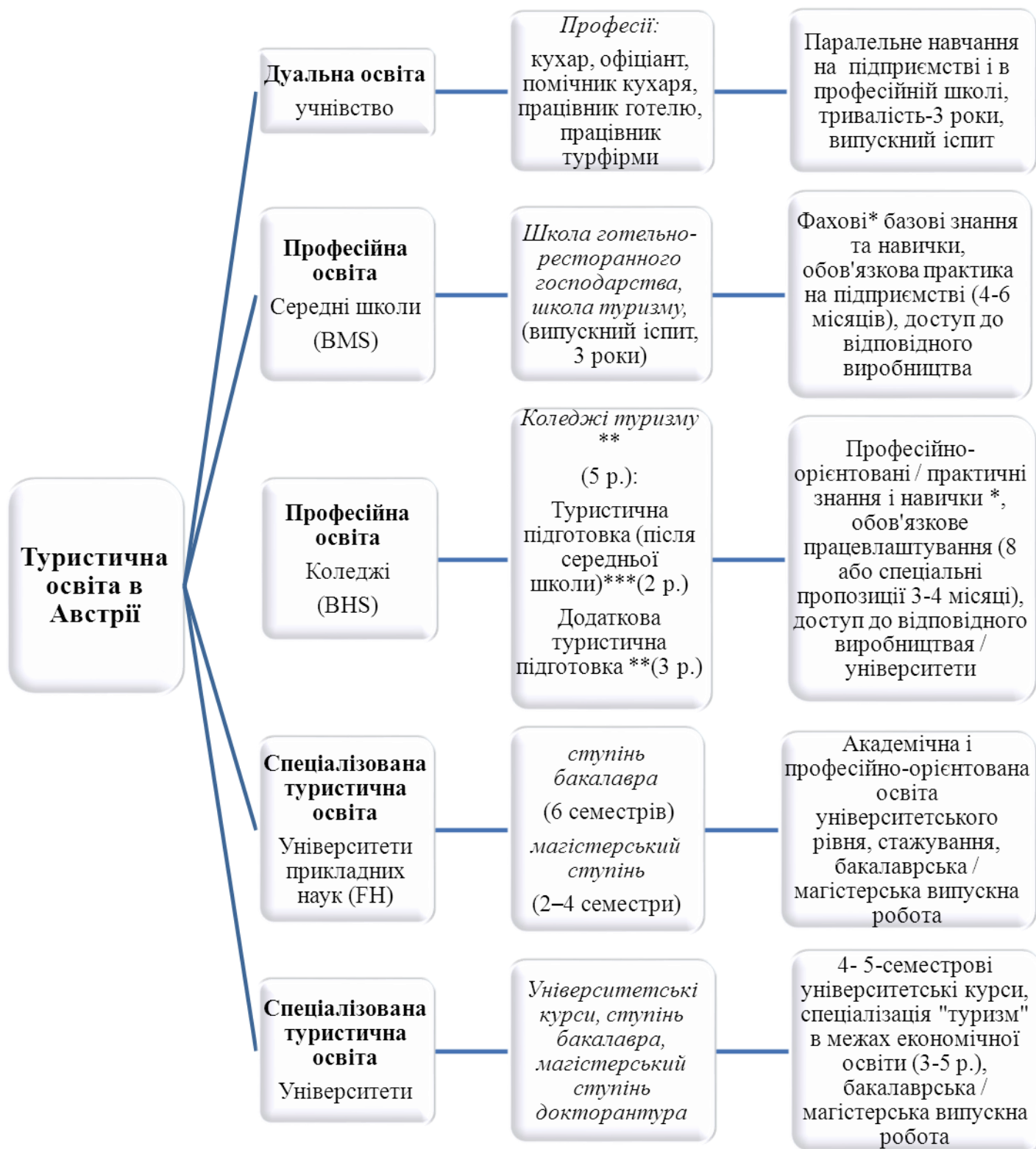
2.2. Австрія

Австрія – це країна, в якій доходи від туристичної галузі на кожного жителя країни найвищі у світі. Вона займає другу позицію за якістю функціонування туристичної індустрії і 10 місце у світі, як туристичний напрямок. Основу для таких високих міжнародних оцінок гарантує система освіти та підвищення кваліфікації фахівців сфери туризму.

Варто зазначити, що в Австрії професії сфери туризму є особливо привабливими для молодих людей. Серед десяти найбільш популярних професій на рівні учнівства, три знаходяться в туристичному секторі): за системою подвійного учнівства (*англ. double apprenticeship*) проводиться підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня: фахівець ресторанного бізнесу – обслуговування / кухар, а за системою одиночного учнівства (*англ. single apprenticeships*): фахівець ресторанного бізнесу – обслуговування, кухар, помічник керівника підприємств готельно-ресторанного бізнесу.

За даними Федеральної палати економіки Австрії (*нім. Wirtschaftskammer Österreich*) в 2016 р. у навчальний процес підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі було задіяно 9207 учнів, що становить 8,6% всього учнівства Австрії. Тому туризм в Австрії вважається одним із найважливіших напрямів професійної підготовки для економіки держави.

Система професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму в Австрії містить три освітніх рівні, а саме: середній рівень (II), рівень вищої освіти, післядипломна освіта (див. Рис. 2.2):

* Можливості для спеціалізації

** Сертифікат повної середньої освіти (A-level) та диплом професійної освіти

*** Диплом професійної освіти

Рисунок 2.2 Система туристичної освіти Австрії

Варто зауважити, що в Австрії учні, закінчивши восьмий клас загальної середньої школи, мають можливість обирати, чи продовжувати їм відвідувати вищу загальноосвітню школу, чи зосередитися на професійному навчанні у спеціалізованих професійних закладах освіти.

Система учнівства у спеціалізованих професійних закладах освіти, на відміну від шкільної освіти, вирізняється такими характеристиками:

1. Учні отримують практичну підготовку на робочому місці та вивчають теоретичні аспекти своєї професії у професійно-технічному училищі.

2. Учні працюють на підприємстві, в туристичній та готельно-ресторанній індустрії, а також у сфері торгівлі або комерційної діяльності. Частково вони отримують звільнення від роботи для того, щоб мати можливість відвідувати професійно-технічне училище.

3. Учні є практикантами та працюють відповідно до угоди про виробниче навчання – і, отже, є захищеними законодавством, що гарантує забезпечення права громадян на працю.

Австрійські заклади професійно-технічної освіти пропонують шість професій туристичної галузі (див. Додаток Г), які можна здобути за дуальною системою: кухар, фахівець ресторанного бізнесу (старший офіціант), помічник керівника підприємств готельно-ресторанного бізнесу, асистент керівника туристського офісу, фахівець з гастрономії, фахівець системної гастрономії, обслуговуючий персонал фітнес-центрів.

Впродовж професійної підготовки за дуальною системою учні мають право на здобуття одночасно двох професійних кваліфікацій. Учнівство охоплює три роки навчання, подвійне учнівство (кухар/офіціант) займає чотири роки професійної підготовки.

Середні технічні та професійні школи (*нім. Berufsbildende Mittlere Schulen – BMS*) забезпечують базовими професійними знаннями майбутніх фахівців туристичної сфери діяльності у поєднанні з загальноосвітньою

підготовкою. Тривалість навчання залежить від типу професійної школи (наприклад, туристські, комерційні та економічні навчальні заклади) та коливається від одного до чотирьох років. У *BMS* туристичного профілю зазвичай навчання триває 3 роки. Особливістю навчання у школах такого типу є практична спрямованість навчального процесу, тобто поєднання теоретичних занять з практичними тренінгами у спеціально створених навчальних класах або ж на підприємствах.

Освітня ціль трирічної середньої школи готельного господарства та громадського харчування – надання студентам базових професійних знань та навичок, що дозволяє їм відразу ж здійснювати професійну діяльність у сфері громадського харчування, з особливим акцентом на готельний бізнес. Навчання завершується випускним іспитом.

Впродовж трирічного навчання вивчаються такі обов'язкові предмети: німецька мова, англійська мова ділової комунікації, французька мова ділової комунікації, історія, географія, цивільне право, юриспруденція, туризм, технологія приготування їжі, ресторанний менеджмент, технологія обслуговування в підприємствах харчування, готельний менеджмент (комерційна кореспонденція, гігієна праці), бухгалтерський облік, стенографія, фізична культура, виробниче навчання та практика.

По завершенню навчання у середній школі готельного господарства та громадського харчування студенти мають можливість продовжити професійну підготовку за фахом у вищому технічному та професійно-технічному училищі (нім. *Berufsbildende höhere Schulen – BHS*).

Вищі технічні і професійно-технічні училища (нім. *Berufsbildende höhere Schulen – BHS*) включають в себе фахові школи готельного господарства, фахові школи ресторанного бізнесу і туристичні фахові школи. BHS надають вищу загальну та технічну освіту, яка триває протягом п'яти років, а також забезпечують фаховими базовими знаннями та навичками, необхідними для майбутньої професійної діяльності у сфері туризму.

Після успішного завершення навчання, студенти складають випускний іспит (*нім. Reifeprüfung*) та отримують диплом (*нім. Matura*), що надає їм право вступу до університету. Невід'ємною частиною освітньої мети вищої школи даного типу є отримання вищої кваліфікації для просування на керівні посади в туристській та готельно-ресторанній індустрії.

Необхідно відмітити, що деякі туристичні заклади освіти Австрії пропонують професійну підготовку майбутніх фахівців туристичної сфери діяльності з гнучким переходом між освітніми рівнями в межах одного освітнього закладу (Школа туризму м. Блуданц (*нім. Tourismusschulen Bludenz*), Школа економіки м. Бецауер (*нім. Bezauer Wirtschaftsschulen*), Професійна школа м. Вайер (*нім. Berufsbildenden Schulen Weyer*), Школа економіки та туризму імені Херти Фірнберг (*нім. Hertha Firnberg Schulen für Wirtschaft und Tourismus*) та ін.).

Так, наприклад, Школа економіки та туризму імені Херти Фірнберг пропонує учням 3-річну професійну підготовку у фаховій школі готельного господарства. За умови успішного завершення навчання у середній фаховій школі учні мають можливість продовжити навчання у вищій школі туризму за спеціальностями Міжнародний бізнес та туризм, або ж Маркетинг та туристичний менеджмент. Професійна підготовка у вищій школі триває 5 років, з яких 32 тижні відводиться на практичну діяльність (практику), завершується здачею випускного іспиту та отриманням диплому фахівця. Важливо наголосити, що навчання за спеціальністю Міжнародний бізнес та туризм здійснюється англійською мовою, що на сьогоднішній день є типовою особливістю професійних закладів освіти німецькомовних країн Західної Європи.

Ще однією особливістю навчання у професійних школах німецькомовних країн є договірна система навчання. Так, основою для професійної освіти в Австрії слугує навчальний договір, що укладається між викладачем та учнем. Учень отримує відповідну заробітну плату, розмір якої регулюється

колективним договором. Ця форма освіти завершується екзаменом на отримання відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня.

Деякі вищі професійні школи у співпраці з університетами пропонують своїм випускникам 2-семестрове навчання на здобуття освітнього ступеня «бакалавр». Так, Міжнародний коледж туризму та менеджменту у м. Відень пропонує своїм випускникам, а також випускникам інших туристичних коледжів, можливість продовжити професійну підготовку майбутніх фахівців сфери гостинності протягом 2 семестрів в коледжі та отримати освітній ступінь «Бакалавр ділового адміністрування в міжнародному управлінні». Продовження професійного навчання проводиться у співпраці з Європейським університетом (Іворне, Швейцарія). Мова навчання – англійська.

Вища освіта третинного рівня передбачає трициклову систему навчання: завершена бакалаврська освітня програма може продовжитись навчанням на здобуття освітнього ступеня «магістр». Після цього існує можливість вступу до докторантури, однак, така освітня можливість надається лише університетами. Передумовою для навчання у спеціалізованих ЗВО або в університетах є отримання сертифікату про середню академічну освіту (нім. *Matura (Reifeprüfung)*) чи професійну освіту (нім. *Berufsmatura (Berufsreifeprüfung)*), або ж успішна здача спеціалізованого іспиту, який дозволяє продовжити навчання у ЗВО за окремим напрямом (нім. *Studienberechtigungsprüfung*). Окрім того, деякі фахові заклади вищої освіти надають додаткові можливості для вступу, а саме: тестування і проходження співбесіди, особливо це є актуальним для абітурієнтів, які мають кваліфікацію та досвід роботи за спеціальністю, навчання за якою бажають продовжити у подальшому.

Вища освіта туристичного спрямування надається наступними освітніми закладами: спеціалізованими закладами вищої освіти та університетами.

Спеціалізовані заклади вищої освіти пропонують навчальні курси з туристичних спеціальностей за програмою бакалаврів (шість семестрів), які слугують базою для продовження навчання у магістратурі (від двох до

чотирьох семестрів). Ці освітні заклади надають фундаментальні наукові та практично-професійні знання на університетському рівні, що закріплюються протягом професійної практики на виробництві. Навчання завершується написанням бакалаврської чи магістерської роботи.

Значна увага в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму в освітніх закладах Австрії приділяється міжнародним перспективам та вивченню іноземних мов. Спеціалізовані ЗВО пропонують здобути практичний та міжнародний досвід роботи за кордоном відповідно до програм обміну студентами.

В університетах пропонуються університетські навчальні програми для здобуття бакалаврських, магістерських та докторських освітніх ступенів. Існують чотири- та п'ятисеместрові навчальні програми для спеціальностей у сфері туризму. Крім цього, існує можливість навчання на спеціалізації «Туризм» в процесі вивчення звичайних економічних дисциплін. Навчання завершується захистом бакалаврської, магістерської чи докторської роботи.

Функціонують окремі університетські програми для вивчення спеціальностей у сфері туризму: університетський курс вивчення туризму, університетський курс вивчення економіки туризму, університетський курс вивчення туристського менеджменту, поглиблений курс вивчення менеджменту туризму – магістерська програма (*англ. Master of Advanced Studies – MAS*), магістерська програма ділового адміністрування (*англ. Master of Business Administration – MBA*), університетський курс підготовки фахівців сфери туризму та індустрії дозвілля – магістерська програма (*англ. Executive MBA*).

У Австрії 6 університетів готують майбутніх фахівців сфери туризму, зокрема:

1. Альпен-Адрія-університет м. Клагенфурт – Університет економіки (*нім. Alpen-Adria-Universität Klagenfurt – Institut für Wirtschaftswissenschaften*);

2. Університет імені Йоганнеса Кеплера м. Лінц – Інститут соціальної та економічної історії (нім. *Johannes Kepler Universität Linz – Institut für Sozial – und Wirtschaftsgeschichte*);

3. Університет імені Париса Лодрона м. Зальцбург (нім. *Paris Lodron-Universität Salzburg*);

4. Бізнес-школа Університету м. Зальцбург (нім. *University of Salzburg Business School – SMBS*);

5. Університет імені Леопольда Франца м. Іннсбрук – Інститут підприємництва, туризму та сфери послуг (нім. *Leopold-Franzens-Universität Innsbruck – Institut für Unternehmensführung, Tourismus und Dienstleistungswirtschaft*);

6. Віденський економічний університет – Інститут туризму (нім. *Wirtschaftsuniversität Wien – Institut für Tourismus*).

Навчальний курс в університеті триває зазвичай чотири семестри і в цілому спрямований на людей з професійним досвідом в індустрії туризму, а також на студентів інших навчальних курсів і випускників середніх загальноосвітніх та професійних шкіл і коледжів туристичного спрямування. Навчальна програма складається з основних профільних дисциплін та додаткових курсів (Е-маркетинг, інформаційні технології та туризм, готельний менеджмент, спеціальні сегменти туризму, тощо). Студенти також мають можливість обрати один із запропонованих елективних курсів, зокрема: ділова англійська мова, німецька, французька, іспанська.

Після успішного завершення програми підготовки, студенти отримують звання «Сертифікований фахівець у сфері туризму» (нім. *«Akademische/r Tourismusmanager/in»*). Отримавши диплом, студенти повинні пройти як мінімум два роки стажування у туристичному агентстві.

З 1994 року в Австрії почали функціонувати університети прикладних наук (нім. *Fachhochschule – FH*), що є закладами освіти неуніверситетського

типу. Завдяки короткому терміну навчання та професійному спрямуванню, FH доповнюють вищу освіту університетського типу.

Як правило, навчання у вищих фахових школах за туристичними спеціальностями передбачає вивчення широкого спектру бізнес-адміністрування, підприємницьких Know-how та набуття практичних навичок управління у сфері туристичної діяльності. Окремі курси навчання пропонують різні напрями та можливості для подальших досліджень, наприклад, готельний менеджмент та менеджмент гастрономії, санаторно-курортний туризм, підприємництво, організація заходів, охорона здоров'я та управління охороною здоров'я і ін. Впродовж дослідницької діяльності у вищих фахових школах велике значення приділяється реалізації економічно вигідних проектів, формування соціальної компетенції, а також поглиблене вивчення іноземних мов.

Навчальний курс у FH завершується написанням дипломної роботи та усним іспитом перед спеціальною комісією. Успішне завершення FH дає право випускникам здобути вчений ступінь магістра (*нім. Magister/Master*), або титул дипломованого інженера (*нім. Diplomingenieur*).

До спеціалізованих закладів вищої освіти, які готують майбутніх фахівців сфери туризму, належать: Університет прикладних наук міста Кремс (*нім. Fachhochschule Krems – IMC*), Університет прикладних наук Зальцбурга (*нім. Fachhochschule Salzburg*), Університет прикладних наук Йоганнеум Бад Гляйхенбергу (*нім. Fachhochschule Joanneum Bad Gleichenberg*), Центр менеджменту Іннсбрука (*нім. Management Center Innsbruck – MCI*), Університет прикладних наук м. Куфштайн (*нім. Fachhochschule Kufstein*), навчальні курси у спеціалізованому вищому навчальному закладі туристичного менеджменту Відня (*нім. Fachhochschul-Studiengänge für Tourismus-Management Modul Wien*).

Розглянемо детальний перелік спеціальностей туристичного спрямування, які пропонують вищезгадані освітні заклади (див. Табл. 2.2):

Таблиця 2.2

Перелік спеціальностей туристичного спрямування в університетах
прикладних наук Австрії

Фахові вищі школи	Спеціальність/ Спеціалізація	Освітній ступінь
<i>Університет прикладних наук м. Кремс</i>	Менеджмент туризму та дозвілля	Бакалавр (BA)/ Магістр (MBA)
<i>Університет прикладних наук Зальцбурга</i>	Менеджмент та інновації в туризмі	Бакалавр (BA)
<i>Університет прикладних наук Йоганнеум Бад Гляйхенбергу</i>	Менеджмент та інновації в туризмі	Магістр (MA)
<i>Університет прикладних наук Йоганнеум Бад Гляйхенбергу</i>	Менеджмент оздоровчих закладів у сфері туризму	Бакалавр (BA)/ Магістр (MA)
<i>Центр менеджменту Іннсбрука</i>	Туристичний бізнес Підприємництво та туризм/Стратегічний менеджмент і туризм; Маркетинговий менеджмент і туризм	Бакалавр (BA) Магістр (MA)
<i>Університет прикладних наук м. Куфштайн</i>	Менеджмент спортивних, культурних та виставкових заходів	Бакалавр (BA)/ Магістр (MA)
<i>Спеціалізований вищий навчальний заклад туристського менеджменту м. Відень</i>	Туризм Менеджмент туризму	Бакалавр (BA) Магістр (MA)

Аналіз туристичних програм підготовки на рівні університетів прикладних наук свідчить про ґрунтовну професійну спрямованість підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі, набуття ними необхідних професійних компетенцій, що збільшують конкурентоспроможність майбутніх працівників туристичної галузі на ринку праці в умовах динамічних коливань та змін у світовій економіці не лише в межах країни, але й у світі.

Після отримання диплома «бакалавра» (*анг. Bachelor of Arts in Business (BA)*) студенти університету прикладних наук мають право здійснювати професійну діяльність за фахом, або ж можуть продовжити навчання за магістерською програмою. Метою магістерської програми є надання майбутнім

фахівцям унікального академічного та професійного фундаменту, що відповідає міжнародному рівню підготовки вузькопрофільних фахівців з високими кар'єрними перспективами. Програма забезпечує майбутніх фахівців необхідними навичками та вміннями очолювати керівні посади на підприємствах і в компаніях туристичної галузі, розпочати та успішно вести власний бізнес, а також можливість продовжити наукову діяльність за окресленою тематикою.

Більшість університетів Австрії пропонують студентам отримати паралельну освіту у закордонних вузах, з якими співпрацюють. Зокрема, університет прикладних наук міста Зальцбурга пропонує своїм студентам здобути паралельну освіту за бакалаврською програмою (*анг. Double Degree Programm*) у Приватному університеті міста Беппу (Японія) (*анг. Ritsumeikan Asia Pacific University*).

У сфері туризму величезна увага приділяється постійному вдосконаленню, підвищенню кваліфікації та здобуттю додаткових спеціальностей, щоб бути підготовленим до повноцінної діяльності у динамічному секторі ринкової економіки, а саме туристичної сфери діяльності. Установи, які пропонують післядипломну освіту та підготовку кадрів у сфері туризму – це інститути економічного зростання; інститути професійного зростання; Австрійська асоціація готельєрів.

Інститути підвищення кваліфікації пропонують навчальні програми і курси професійного вдосконалення. В Австрії функціонують наступні програми підвищення кваліфікації: курс системної гастрономії, курс гастрономічного менеджменту, курс менеджменту страв та напоїв, економіка, під час яких здобуваються такі спеціальності у сфері туризму: шеф-кухар, кухар-дієтолог, кондитер, фахівець з приготування закусок та сирів, сомельє (фахівець з вин), бармен, дипломований бармен, експерт з кейтерингу, менеджер з питань гігієни, асистент з маркетингу у сфері туризму, менеджер індустрії розваг та

дозвілля, консультант з питань харчування та піклування, менеджер біо-віталі (*англ. Bio-Vital*), експерт з питань відмінного здоров'я (*англ. Best Health*).

Крім того, функціонують короткострокові курси для здобуття спеціальностей у сфері туризму: гід, керівник туристської групи, супровід туристських груп, бортпровідник, адміністратор, адміністратор у готелі, бармен та персонал з обслуговування, покоївка, асистент з маркетингу туристської галузі, тренер з тенісу, гольфу, вітрильного спорту, серфінгу, дайвінгу, катання на лижах та сноу-бордах, провідник у горах, тренер з активних видів спорту на відкритому повітрі, тренер з велнесу, масажист, косметолог, організатор культурних заходів (аніматор), диск-жокей, обслуговування підйомників, капітан корабля.

Доречно зауважити, що післядипломна освіта в сфері туризму в Австрії тільки недавно почала розширюватися, при цьому вона характеризується відсутністю певної організаційної структури. Правила щодо постачальників освітніх послуг, вимоги до вступу, сфери дослідження відрізняються один від одного. Навчання триває від двох до чотирьох семестрів.

Підвищення кваліфікації та підготовка кадрів (неперервна освіта) розглядає широке коло питань і тем загальної освіти, професійного життя, саморозвитку та адаптації до мінливого світу професій і ринку праці.

Один із особливо важливих сегментів подальшої освіти та професійної підготовки в Австрії становлять курси, що підвищують майстерність і завершуються складанням іспиту на майстерність (*англ. mastership examinations*) або іспиту на професійні здібності (*англ. professional ability examinations*).

Отже, туристична освіта Австрії, особливо третинного рівня, постійно корегує та вдосконалює зміст та методи професійної підготовки задля відповідності сучасним вимогам світового ринку праці та під впливом економічних змін, що вимагають від фахівців інноваційних знань, вмінь та навичок.

Австрійська система професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі надає значні можливості вибору професійного спрямування у сфері гостинності, а також можливість отримати суміжну кваліфікацію, що розширює можливості кар'єрного зростання.

Система дуальної підготовки у освітніх закладах вторинного рівня та значна практична складова системи підготовки у ЗВО туристичного спрямування третинного рівня свідчить про гнучкість та відкритість професійної освіти, а також її наближеність до реалій національного та світового ринку праці. Традиційна концепція професійної освіти, що передбачає набуття ґрунтовних теоретичних знань майбутнім фахівцем з подальшим набуттям практичних навичок, замінена інноваційним підходом з поступовим збагаченням теоретичних та практичних знань та навичок професійної діяльності, тобто не поділом теоретичного та практичного навчання, а їх поєднанням, а також надає можливість отримати закордонний досвід професійної підготовки, що підвищує конкурентоздатність майбутнього фахівця на світовому ринку праці. Тобто, можна говорити, що туристична освіта Австрії є діяльнісно-орієнтованою, що вирізняє її від більшості освітніх систем в інших країнах, зокрема в Україні.

Останнім часом зростає значення неперервної освіти. Як зазначав німецький дослідник-суспільствознавець Ульріх Бех, «Освіта пропонує ключі від вхідних дверей, але той, хто бажає пройти до вітальні – що асоціюється з успішною позицією на ринку праці – має отримати додаткові ключі, якими і є неперервна освіта». Саме подальше навчання забезпечує майбутніх фахівців вміннями швидко, гнучко та ефективно реагувати на нові виклики, що спричинені глобалізаційними процесами в світовій економіці.

2.3 Швейцарія

Як вже зазначалось вище, сфера гостинності сьогодні є однією з найбільш розвинутих секторів економіки у світі, незважаючи на будь-які негативні впливи, спричиненні глобалізаційними світовими процесами, та одним із найбільших роботодавців, що забезпечує стабільність на ринку праці окремої країни, та й у світі. До 2020 року прогнозується створити понад 303 мільйони робочих місць: випускники спеціалізованих вузів отримують неймовірно широкі можливості для успішної кар'єри та самореалізації.

Світовим лідером профільної освіти у цій галузі є Швейцарія: саме тут розташовані найпрестижніші та привілейовані університети, що спеціалізуються на готельно-ресторанному та туристичному бізнесі. Варто наголосити, що Швейцарія – одна з тих країн, в якій туризм та готельна справа із самого початку своєї появи вважались як одна з основних та самостійних галузей економіки. Перша школа готельно-ресторанної справи з'явилась більш 100 років тому (див. Додаток А). Сьогодні таких шкіл у країні налічують десятки, і всі вони пропонують широкий спектр вибору освітніх програм – сертифікаційні, дипломні, програми на отримання ступеня бакалавра, магістра та доктора наук. Особливістю навчання у таких закладах освіти є значна кількість годин, які відводяться на виробничу практику та стажування: перш ніж стати кваліфікованим фахівцем, студенти крок за кроком навчаються обраній спеціальності. Дуже часто студенти працюють безпосередньо в університетському містечку, де відбувається їхнє теоретичне навчання, тобто школи гостинності розташовують безпосередньо в готелях провідних світових мереж.

Отже, система вищої професійної освіти Швейцарії – це сукупність закладів освіти, які здійснюють підготовку фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів для професійної діяльності за туристськими напрямками на основі базової професійної освіти та підготовки. Система професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму Швейцарії, як складова системи освіти країни, – це сукупність шкіл готельного менеджменту і туризму та закладів

вищої освіти, які забезпечують професійно-практичну та фундаментальну наукову підготовку фахівців, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їх інтересів, удосконалення наукової та професійної підготовки, що відповідає запитам та вимогам суспільства.

Система професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму в Швейцарії має такі конститутивні характеристики: диверсифікація навчальних закладів, всеосяжний вибір освіти з акцентом на неперервність і сучасність, конкурентноспроможна якість викладання та наукових досліджень, полікультурність і міжкультурна комунікація в умовах глобалізації.

У системі професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму в Швейцарії встановлено такі освітньо-кваліфікаційні рівні (див. Додаток Д):

– перший, який прирівнюється до рівня молодшого фахівця, на основі вищої середньої освіти (базової професійної освіти та підготовки) забезпечує набуття спеціальних професійних знань, умінь і навичок, достатніх для здійснення виробничих функцій та підтверджується федеральним дипломом про вищу середню професійну освіту і підготовку чи федеральним сертифікатом про професійну освіту і підготовку: покоївка, черговий по поверху, портьє, швейцар, консьєрж, оператор канатної дороги, шеф-кухар, офіціант, бармен, технолог, сомельє, пекар, помічник менеджера туристського агентства, аніматор, організатор подій;

– другий, який на основі вищої середньої освіти веде до отримання ступеня бакалавра та передбачає формування фундаментальних і спеціальних знань і умінь, достатніх для виконання завдань та обов'язків для фахівців середньої ланки управління: фахівець з готельного обслуговування (керівник відділу), фахівець з ресторанної справи (керівник відділу), супервізор у сфері туризму, інспектор канатної дороги, ресторатор, кухар-технолог, супервізор з питань громадського транспорту;

– третій, який на базі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра дозволяє здобути ступінь магістра, забезпечуючи можливість розвитку фахових умінь і

навичок, достатніх для виконання фахових завдань творчого та інноваційного характеру у вищій ланці управління: менеджер (управитель) ресторану, менеджер (управитель) туристського агентства та бюро подорожей, менеджер (управитель) готелю та інших місць розміщення;

– четвертий, який веде до здобуття ступеня магістра ділового адміністрування, отримання сертифікату про поглиблений курс навчання, диплому про поглиблений курс навчання у сфері туризму та передбачає спеціалізоване вдосконалення освіти й професійної підготовки фахівця шляхом поглиблення, розширення і оновлення його професійних знань, умінь, навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду: асистент з маркетингу, менеджер індустрії розваг, консультант з питань харчування, експерт з кейтерингу, керівник туристської групи, адміністратор.

– п'ятий, який на основі освітньо-кваліфікаційного рівня магістра передбачає глибоке вивчення наукових основ обраного фаху з метою здійснення дослідження та отримання ступеня доктора філософії у галузі ділового адміністрування, доктора філософії у галузі економіки та фінансів, доктора філософії у галузі управління, доктора філософії у галузі міжнародних відносин та політичної економіки.

Якість вищої освіти Швейцарії стає очевидною при погляді на ряд провідних посад, які займають освітні та науково-дослідницькі співтовариства в міжнародній статистиці і рейтингах. Показником відкритості Швейцарії до світу, як центру вищої освіти, є адаптація університетських програм до загальноєвропейських реформ стандартизації освітніх систем, тобто введення ступеня бакалавра, магістра та доктора філософії, які мають вирішальне значення для полегшення академічної мобільності на міжнародному рівні.

Вища освіта в Швейцарії працює відповідно до подвійної (бінарної) системи, в якій проводиться відмінність між академічною освітою і вищою професійною освітою.

Середня освіта поділяється на нижчу середню (12–15 років) і вищу середню (13/14–16/17 років). На вищому рівні загальної середньої освіти (шкільний атестат зрілості) тривалість професійної підготовки, як правило, становить від 3 до 5 років, залежно від кантону. Навчальна програма зазвичай починається в 9 або 10 класі (у віці 13 або 14) і охоплює чотири роки. У німецькомовних кантонах цей тип освіти може починатися з сьомого класу загальною тривалістю шість років.

У процесі виявлення траєкторії здобуття професійної туристичної освіти в Швейцарії та видів освітніх закладів (див. Додаток Е), що пропонують таку освіту, встановлено: професійна підготовка майбутніх фахівців сфери туризму починається в середній школі вищого рівня (*англ. upper secondary level*) та проходить у формі учнівства. Повний курс навчання розрахований на 3–4 роки. Зазначимо, що після завершення обов'язкової середньої освіти нижчого рівня (2А відповідно до ISCED) для учнів відкриті чотири типи освітніх траєкторій:

1. Дві третини учнів обирають учнівство, що включає навчання за місцем роботи та теоретичні курси у професійно-технічному училищі. Після закінчення цього виду професійної освіти та підготовки випускники отримують федеральний диплом про вищу середню професійну освіту і підготовку / диплом фахівця сфери туризму.

2. Під час або після учнівства студенти можуть відвідувати додаткові курси, щоб претендувати на здобуття ступеня професійного бакалавра (*англ. professional baccalaureate*). На підставі цього сертифікату вони можуть бути прийняті до університетів прикладних наук без складання вступного іспиту. Склавши додатковий іспит, можна навчатися в одному із кантональних університетів.

3. *Matura schools* (назви в Швейцарії варіюються залежно від кантону: кантональна школа, гімназія, ліцей) дають учням загальну базову освіту з 7 основних предметів. Після закінчення випускники отримують державний

атестат зрілості (*англ. Matura*). Цю освітню траєкторію обирають ті, хто бажає вступити до кантонального університету.

4. Спеціалізовані середні школи, в яких учні вивчають як загальні, так і професійні предмети, готують фахівців у сфері готельного господарства та громадського харчування. Випускники отримують ступінь професійного бакалавра / державний сертифікат спеціалізованої середньої школи.

Після закінчення обов'язкової 9-річної початкової та середньої освіти нижчого рівня учні можуть вибрати програму професійної освіти в одному із професійно-технічних училищ, яка триває три роки. Навчальна програма, що складається виключно з професійної освіти, дає можливість отримати свідоцтво середньої професійної школи / спеціалізований бакалаврат / федеральний сертифікат. Проте слід зауважити, що ці документи не забезпечують прямий доступ до закладів вищої освіти. Учні повинні завершити додаткову навчальну програму тривалістю не більше одного року.

Функціонують також різні програми навчання, що складаються із загальних та професійних дисциплін тривалістю 4 роки. Ці навчальні програми надаються середніми професійними школами, спеціалізованими школами та середніми спеціалізованими школами бакалаврату. Загальна освіта складається із таких дисциплін: мова, математика, природничі науки, соціальні, музика та спорт. Успішне завершення цих програм навчання дає можливість отримати професійний атестат зрілості / ступінь професійного бакалавра. Ці сертифікати забезпечують доступ до вищої професійної освіти на неуніверситетському рівні в одному із професійних коледжів.

Швейцарська система професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму здійснюється у федеральних рамках, залишаючи кантонам велику свободу щодо організації навчання і підготовки. Високорозвинена професійна підготовка та учнівство базуються на партнерстві, у якому активну участь бере федеральний уряд, викладачі та сфера туризму.

Школи готельного менеджменту на післясередньому рівні освіти пропонують програми в сфері готельного та туристичного управління тривалістю у три роки. Ці освітні установи забезпечують неуніверситетську професійну підготовку, за винятком Школи готельного менеджменту Лозанни, оскільки це єдиний приватний навчальний заклад, визнаний федеральним урядом країни як такий, що має статус університету прикладних наук. Слід зазначити, що більшість приватних шкіл готельного менеджменту не визнаються швейцарським федеральним урядом. Деякі приватні установи акредитовані урядами місцевих кантонів.

Для того, щоб отримати акредитацію швейцарського федерального уряду, школа готельного менеджменту та туризму повинна забезпечуватись навчальними програмами однією із офіційних мов Швейцарії та мати дозвіл на видання федеральних дипломів: ресторатора-готельєра, (нім. «*Restaurateur-Hotelier HF*»), готельєра-ресторатора (нім. «*Hotelier-Restaurateur ES*») або управителя ресторану (нім. «*Ristoratorealbergatore SSS*»).

Усі приватні школи готельного менеджменту працюють на основі швейцарської моделі освіти, що поєднує в собі якісну теоретичну освіту і обов'язкову практику в діючому готелі. За три роки навчання студенти отримують три міжнародні кваліфікації – швейцарський вищий диплом з готельного менеджменту, американський диплом (АН&LA) і ступінь бакалавра (подвійний диплом) у сфері ділового адміністрування й управлінні готелями, ресторанами і курортами. Студентам, які мають вищу освіту, пропонується післядипломна річна програма «*Postgraduate*».

Атестат зрілості (нім. *Maturitätszeugnis*) надає доступ до всієї системи вищої освіти. У деяких випадках заклади вищої освіти можуть також запроваджувати додаткові вимоги до кожної окремої програми навчання. Атестат про середню освіту повинен бути акредитований як урядом Конфедерації так і Швейцарською конференцією кантональних міністрів освіти (*EDK / CDIP*). Атестат про середню освіту, акредитований лише урядом кантонів (нім.

Kantonale Maturität) не забезпечує таких прав, як федеральний атестат. Ступінь професійного бакалавра забезпечує доступ лише до вищої професійної освіти та надає можливість навчатися в Університетах прикладних наук.

Як вже зазначалося вище, Швейцарія має бінарну систему вищої освіти. Університети прикладних наук забезпечують вищою професійною освітою, в той час як кантональні університети та Федеральні інститути технологій забезпечують академічною освітою. Швейцарські вищі навчальні заклади користуються великим ступенем автономії. Саме тому, навчальні програми початкового рівня, вимоги та процедури прийому, як правило, відрізняються між собою у різних кантонах. Таким чином, навчальні програми в німецькомовних кантонах різняться від тих, які передбачені у франкомовному регіоні з точки зору тривалості і змісту.

У 2001/2002 навчальному році швейцарські заклади вищої освіти завершили процес адаптації своїх навчальних програм відповідно до Болонської декларації та почали здійснювати підготовку бакалаврів і магістрів. Проте необхідно зазначити, що і досі студенти навчаються відповідно до традиційних програм ліценціату. Номінальна тривалість цих традиційних програм становить від 4 до 6 років, залежно від програми. Після першого та другого року студенти, як правило, складають комплексний проміжний іспит. Програма підготовки на цьому рівні зазвичай складається з 2-річної базової програми навчання і 2-річної поглибленої програми з більш глибоким акцентом на предметний зміст. Протягом останнього року студентам відводиться один семестр, щоб написати дипломну роботу. Успішне закінчення програми веде до отримання диплому або ступеня ліценціата залежно від спеціалізації і типу програми. Програми ліценціату спрямовані на отримання однієї головної спеціалізації та двох додаткових, або двох основних спеціалізацій. Натомість дипломовані програми орієнтовані на здобуття однієї головної спеціалізації.

Номінальна тривалість програм підготовки бакалаврів (програми першого циклу) в університетах і федеральних інститутах технологій становить 3 роки

(180 ECTS). Успішне завершення програми веде до одержання ступеня бакалавра мистецтв у галузі ділового адміністрування, бакалавра мистецтв у галузі економіки, бакалавра мистецтв у галузі міжнародних відносин.

Програми підготовки магістрів (другий цикл програм) триває від 1 ½ до 2 років (90–120 ECTS). Другий цикл програм акцентує увагу на предметному змісті та спирається на знання, отримані під час першого циклу. Програми закінчуються написанням магістерської роботи. Успішне завершення програми дозволяє студентам отримати ступінь магістра мистецтв у галузі стратегії та міжнародного менеджменту, магістра мистецтв у галузі міжнародних відносин та управління, магістра мистецтв у області маркетингу, обслуговування і управління зв'язком, підприємництва та міжнародного туризму.

Університетська освіта третього циклу здійснюється виключно в університетах і федеральних інститутах технологій. Умовою зарахування на докторську програму є наявність ступеня магістра з хорошими результатами. Більшість програм тривають від 3 до 4 років і включають у себе незалежні наукові дослідження, які можуть або не можуть бути поєднані з освітніми програмами. Після офіційного захисту дисертації докторанти отримують ступінь доктора філософії у галузі ділового адміністрування, доктора філософії у галузі економіки та фінансів, доктора філософії у галузі управління, доктора філософії у галузі міжнародних відносин та політичної економіки.

У Швейцарії вища професійна освіта у сфері туризму здійснюється професійними коледжами та університетами прикладних наук. Освіта, що надається у цих установах, практико-орієнтованого та професійного спрямування, тривалістю 3-4 роки. Програми надають доступ до ринку праці, магістерських програм або поглиблених магістерських програм.

З'ясовано, що у швейцарській системі вищої освіти існують такі типи освітніх установ, які готують майбутніх фахівців сфери туризму. До них належать: кантональні державні університети (*англ. Cantonal Universities / нім., Universitäten*); університети прикладних наук (*англ. UAS, Universities of Applied*

Sciences / нім. *FH, Fachhochschulen*); федеральні інститути технологій (англ., *Swiss Federal Institutes of Technology* / нім. *ETH, Eidgenössische Technische Hochschule*); вищі професійні школи (англ. *Colleges of higher vocational education and training* / нім. *HF, höhere Fachschulen*).

Основною сферою діяльності кантональних університетів є фундаментальні дослідження економічних, управлінських, географічних та політичних аспектів туризму. Туристична освіта в Швейцарії на рівні бакалаврату (180 ECTS) пропонує тільки деякі спеціалізації у вигляді окремих курсів (лекції і семінари), програми магістратури (90–120 ECTS) надають можливість здобути ступінь магістра наук у галузі економіки і менеджменту. Вимоги щодо вступу до університету: наявність швейцарського атестату зрілості (англ. *Swiss Matura certificate*) або професійного атестату зрілості при умові успішного складання додаткових вступних іспитів.

Університети прикладних наук пропонують практичні дослідження та можливості реалізації результатів фундаментальних розробок з тематичних напрямків вивчень. Загальні вимоги до навчання в UAS: наявність диплому професійного бакалавра або державного атестату зрілості та сертифікату, що засвідчує професійне стажування у сфері туризму.

Навчання на університетському рівні триває чотири – шість років залежно від факультету. У кінці навчання надається ступінь бакалавра та магістра. Наступний освітньо-кваліфікаційний рівень – докторант (PhD), що вимагає ще трьох років навчання.

Вищі професійні школи готельного менеджменту та туризму (HF) забезпечують теоретичну та практичну підготовку, яка безпосередньо пов'язана з туризмом, їх мета – формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Щоб продовжити вищу професійну освіту в HF необхідно успішно закінчити середню школу та, як правило, рік практичного досвіду в області, пов'язаній з відповідним робочим середовищем.

У Швейцарії функціонують десять державних кантональних університетів та два федеральних інститути технологій: Базельський університет, Бернський університет, Університет Женеви, Університет Лугано, Університет Лозанни, Університет Люцерна, Університет Нашателя, Університет Санкт-Галлена, Університет Фрібура, Цюрихський університет, Швейцарський федеральний інститут технології Лозанни та Швейцарський федеральний інститут технології Цюріха.

Також підготовку майбутніх фахівців туристичної галузі здійснюють університети прикладних наук: Бернський університет прикладних наук, Університет прикладних наук Північно-західної Швейцарії, Університет прикладних наук Східної Швейцарії, Університет прикладних наук і мистецтв Люцерна, Університет прикладних наук Центральної Швейцарії, Університет прикладних наук Західної Швейцарії, Університет прикладних наук італійської частини Швейцарії, Університет прикладних наук Цюріха.

Університети прикладних наук готують бакалаврів і здійснюють підготовку магістрів наук в області ділового адміністрування. Для вступу на бакалаврську програму професійної підготовки необхідно професійний атестат зрілості і не менше одного року досвіду роботи у сфері туризму та гостинності. Вимоги до кандидатів на магістерську програму підготовки передбачають наявність диплому бакалавра / диплому коледжу швейцарського університету прикладних наук в області ділового адміністрування, туризму, готельного бізнесу та комп'ютерних наук, або диплому бакалавра університету в галузі економіки, управління бізнесом, фінансами або бізнес інформатики та принаймні одного року професійного досвіду. Тривалість навчання охоплює два роки з можливістю працювати неповний робочий день.

Для того, щоб навчатися у швейцарській вищій школі туризму, або ж міжнародній школі туризму, необхідно пройти принаймні три роки професійної підготовки. Абітурієнти повинні володіти дипломом середньої школи,

технічного коледжу, дипломом *Matura* або еквівалентним дипломом та здобути один рік професійного досвіду.

На думку Йозефа Відмера, заступника директора Швейцарського державного секретаріату з питань освіти, дослідження та інновації (скор. SERI), фахівці, які відвідують один із 450 навчальних курсів у Швейцарських закладах вищої освіти, значно поліпшують свої кар'єрні перспективи. Адже якість підготовки, яку вони отримують, поєднує інноваційні практичні вміння та глибокі теоретичні знання.

Підтвердженням слів швейцарського посадовця є результати Всесвітнього рейтингу університетів за напрямом (2017), який досліджує університетську освіту країн світу за такими показниками, як освітня репутація, репутація серед роботодавців та науковий рейтинг.

Так, відповідно до рейтингу університетів, які спеціалізуються на підготовці майбутніх фахівців за напрямом «Туризм» та «Готельно-ресторанний менеджмент», серед 20 найкращих університетів світу, 6 знаходяться у Швейцарії, а саме: (2) Школа готельного менеджменту Лозанни (*фран. Ecole hôtelière de Lausanne*), (4) Міжнародна школа готельного менеджменту Ле Рош (*фран. Les Roches International School of Hotel Management*), (8) Швейцарська школа готельного менеджменту (*англ. Swiss Hotel Management School*), (15) Швейцарський інститут готельного менеджменту та менеджменту туризму (*англ. HTMi - Hotel and Tourism Management Institute Switzerland*), (17) Швейцарський міжнародний інститут менеджменту (*англ. International Management Institute Switzerland*), (20) Університет Гліон (*англ. Glion Institute of Higher Education*).

Варто зауважити, що усі вищі школи туризму та готельного менеджменту, які входять до рейтингу найкращих, є приватними освітніми закладами, які не мають державної підтримки та визнання, окрім Школи готельного менеджменту Лозанни, якій держава надала статус закладу вищої освіти. Тобто вважаються освітніми закладами не університетського рівня. Незважаючи на

це, вищезгадані освітні заклади співпрацюють з найкращими готельними мережами світу, забезпечуючи відмінний практичний досвід своїм студентам, а також співпрацюють з провідними закладами вищої освіти інших країн, які здійснюють підготовку бакалаврів та магістрів сфери гостинності, що дає змогу студентам отримати ґрунтовні теоретичні основи майбутньої професійної діяльності як у Швейцарії, так і за кордоном. Такі приватні освітні заклади забезпечують своїх студентів професійним дипломом, або ж ступенем бакалавра чи магістра.

Системі професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму в Швейцарії притаманні певні характеристики, одна з яких – *міжнародна акредитація* освітніх закладів як засіб вимірювання якості туристичної освіти та забезпечення міжнародного статусу школи. Асоціація шкіл та коледжів Нової Англії, Швейцарська асоціація готельних шкіл, Швейцарський центр акредитації і забезпечення якості вищої освіти, Швейцарська готельна асоціація забезпечують підвищення якості викладання та наукових досліджень у навчальних закладах Швейцарії. Вони працюють незалежно і будують свою роботу відповідно до міжнародної практики і запитів ринку праці. Акредитація у системі туристичної освіти Швейцарії має особливе значення, вона замінює систему державного контролю за рівнем підготовки фахівців, комплектуванням науково-викладацького складу, діяльністю університетів і шкіл готельного менеджменту та туризму.

Другою ознакою туристичної освіти є *переважаюча кількість недержавних навчальних закладів* у порівнянні з урядовими. На відкриття приватної школи готельного менеджменту та туризму не потрібний дозвіл Федеральної ради Швейцарії. Школа повинна бути акредитована Асоціацією шкіл і коледжів Нової Англії, або Міжнародною асоціацією шкіл готельного менеджменту.

Третьою ознакою системи професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму в країні, як і всієї вищої освіти, є *самостійність освітніх закладів*, яка проявляється у підходах до формування їх організаційної

структури, визначення мети діяльності, розробки навчальних планів підготовки, робочих навчальних програм дисциплін. Керівництво системою освіти в країні є децентралізованим, оскільки, відповідно до Конституції Швейцарії, вся система освіти підпорядкована органам управління окремих кантонів. Через такі обставини, система туристичної освіти вирізняється різноманітністю освітніх закладів, освітньо-професійних програм і форм підготовки у порівнянні одного кантону з іншим.

Питання для самоконтролю

1. Яка німецькомовна країна є світовим лідером профільної освіти майбутніх фахівців туристичної галузі?
2. Якими особливостями обумовлена система професійної підготовки майбутніх фахівців в Німеччині?
3. У яких типах навчальних закладів Німеччини можна отримати туристичну освіту?
4. Які основні шляхи отримання туристичної освіти в Німеччині?
5. Охарактеризуйте структурні рівні професійної освіти Німеччини.
6. Назвіть освітньо-кваліфікаційні рівні професійної освіти Швейцарії.
7. Охарактеризуйте структурні рівні професійної освіти Австрії.
8. Визначте особливості системи учнівства в німецькомовних країнах Західної Європи.
9. Які основні шляхи отримання вищої туристичної освіти в Німеччині? Охарактеризуйте їх.
10. Визначте траєкторію здобуття професійної туристської освіти в Швейцарії.
11. Означте рівні профільного навчання майбутніх фахівців у закладах туристичної освіти Німеччини.
12. Охарактеризуйте дуальне навчання в закладах туристичної освіти Німеччини та визначте його особливості.
13. Охарактеризуйте особливості договірної системи навчання у закладах туристичної освіти Австрії.
14. Визначте ключові характеристики професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі у професійних закладах вищої освіти Німеччини.
15. Які типи навчальних закладів вищої освіти здійснюють підготовку майбутніх фахівців туристичної галузі Німеччини?
16. У яких закладах Швейцарії здійснюється вища професійна освіта у сфері туризму?

17. Які заклади професійно-технічної освіти Австрії забезпечують підготовку майбутніх фахівців туристичної галузі?
18. Яка загальна кількість закладів вищої туристичної освіти в Німеччині?
19. Які заклади вищої туристичної освіти Австрії забезпечують підготовку майбутніх фахівців туристичної галузі?
20. За якими напрямками здійснюють підготовку майбутніх фахівців туристичної галузі заклади вищої освіти Німеччини?
21. Назвіть університети Німеччини, що здійснюють підготовку майбутніх фахівців туристичної галузі.
22. Назвіть університети Австрії, що здійснюють підготовку майбутніх фахівців туристичної галузі.
23. Назвіть провідні заклади вищої туристичної освіти Австрії.
24. Які відомі заклади вищої туристичної освіти Швейцарії Ви знаєте?
25. Які заклади вищої освіти для підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі в Німеччині вважаються провідними?
26. Охарактеризуйте особливості навчання в університетах прикладних наук Німеччини та Австрії.
27. У якому році з'явилися перші університети прикладних наук в Австрії?
28. Визначте основні принципи професійної туристичної освіти в Німеччині.
29. Які професії туристичної галузі пропонують австрійські заклади професійно-технічної освіти?
30. Охарактеризуйте неперервність туристичної освіти в Австрії.
31. Які особливості туристичної освіти Швейцарії?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закордонець Н. І. Система професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму в Швейцарії : дис. ... канд. пед. наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2013. 258 с.
2. Кнодель Л. В. Система підготовки кадрів сфери туризму в Німеччині : монографія. К. : Вид.-во ФПУ, 2007. 183 с.
3. Саун Л. В. Теория и практика подготовки специалистов сферы туризма в развитых странах мира : монография. К. : МАУП, 2004. 399 с.
4. Фоменко Н. А. Педагогіка вищої школи: методологія, стандартизація туристської освіти : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. К. : Слово, 2005. 216 с.
5. Airey D., Tribe J., Benckendorff P. & Xiao H. The Managerial Gaze : the long tail of tourism education and research. *Journal of Travel Research*, 54(2), pp. 139–151. doi : 10.1177/0047287514522877
6. Amoah V. Tourism education: policy versus practice. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. 1997, Vol. 9. pp. 5–12.
7. Bayerisches Staatsministerium für Wissenschaft und Kunst. Hochschulzugang : Website. URL : <http://www.studieren-in-bayern.de/zugang-termine/ hochschulzugang>
8. BBT/OFFT [Federal Office of Vocational Training and Research] & SBBK/CSFP. Bezahlte Informatikerausbildung – die Hintergründe [Електронний ресурс] : Website. URL : <http://www.bibb.de/en/index.htm>.
9. Beicht U. Kosten und Nutzen der betrieblichen Berufsausbildung in Deutschland. Bundesinstitut für Berufsbildung. Berichte zur beruflichen Bildung. Bertelsmann : Bielefeld, 2004. 190 p.
10. Berufsstand in Bewegung / «Qualitäts- und Bildungsoffensive» im Gastgewerbe (A profession in move / «Quality and Education Offensive» in hospitality). *Neue Zürcher Zeitung*, 23.1.2002, P. 69.

11. Bieber T. Playing the Multilevel Game in Education – The PISA Study and the Bologna Process triggering Swiss Harmonization. Transformation of Education Policy. Houndmills [et al.] : Palgrave, 2010, № 45. pp. 140–162.
12. Buchanan J. Public finance and public choice : two contrasting visions of the state, Mass. Cambridge : MIT Press, 1999.
13. Bundesamt für Statistik (BFS). Satellitenkonto Tourismus der Schweiz. Neuchâtel, 2003. URL : <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/en/index.html>.
14. Bundesministeriums für Wirtschaft und Energie. Tourismus : Website. URL : <https://www.bmwi.de/Redaktion/DE/Dossier/tourismus.html>
15. Bundeszentrale für politische Bildung : Website. URL : <https://www.bpb.de/fsd/timeline/bildungssystem/index.html>
16. Casserly C. Employment counselling, career guidance and occupational information provided through a public employment service / ILO Labour Administration Branch Document. Geneva, 1994, No 5. pp. 40–62.
17. Chekmenyova E. Why TedQual accreditation is so important for tourist programs? / Education Standart. January, 2017. URL : <https://esgroup.uz/en/articles/78/why-tedqual-accreditation-is-so-important-for-tourist-programs>
18. Choy D. The Quality of Tourism Employment. Tourism Management. London, 1995. pp. 129–137.
19. D'Amore C. Forecasting in tourism and outdoor recreation. Journal of travel research. 1989, Vol. 15. № 1. pp. 27–28.
20. Deery M. A Framework for Work-Life Balance Practices : Addressing the Needs of the Tourism Industry. Tourism and Hospitality Research. 2009, Vol. 9 (2). pp. 97–108.
21. Dionisius R. Cost and Benefit of Apprenticeship Training : A Comparison of Switzerland and Germany. Applied Economics Quarterly. 2009, Vol. 55. pp. 7–37.
22. Dustmann C. Apprenticeship Training and Commitment to Training Provision. Economics of Education Working Paper Series. 2007, Vol. 32. pp. 139–146.

23. EDK/CDIP [Swiss Conference of Cantonal Ministers of Education]. URL : <http://www.bfs.admin.ch/bfs>.
24. Evans G. & Peacock M. A comparative study of ICT, Tourism and Hospitality SMES' in Europe. In Buhalis, D. & Schertler, W. (eds.), Information and Communication Technologies in Tourism, Conference Proceedings of the Enter conference, Wien : Springer, 1999.
25. Fayos-Sola E. An Introduction to TEDQUAL: A Methodology for Quality in Tourism Education and Training. World Tourism Organization : [s. n.], 1997. 137 p.
26. Fletcher S. W. Hospitality education. Hospitality Management : An introduction to the industry. 1991, Vol. 6. pp. 435–440.
27. Galton M., Fogelman K., Hargreaves L., Cavendish S. The Rural School Curriculum Enhancement National Evaluation (SCENE) Project Final Report. London: Department of Education and Science (DES), 1992. 59 p.
28. Gender Perspectives on Vocational Education. Historical, Cultural and Policy Aspects / [Gonon P., Haefeli K., Heikkinen A.]. Bern : Peter Lang, 2008. 134 p.
29. Grandone V. The Nature of the Supply Challenge: Objectives, Means, and Constraints. Monograph, PATA'92 Conference Record / Pacific Asia Travel Association, 1992. pp. 124–130.
30. HochschulkompasInformationsportal der Hochschulrektorenkonferenz (HRK) : Website. URL : <https://www.hochschulkompas.de/>
31. Hubert E. Modularisation of Vocational Education in Europe. NVQs and GNVQs as a Model for the Reform of Initial Training Provisions in Germany. Oxford : Symposion Books, 2000. 290 p.
32. Hudson S. Knowing the difference between right and wrong: The Response of Tourism Students to Ethical Dilemmas. Journal of Teaching in Travel and Tourism. 2006, Vol. 6 (2). pp. 41–59.
33. InformPortal «htr.ch Hotellerie. Gastronomie. Tourismus» : Website. URL : <https://www.htr.ch/home/>

34. Institutions with UNWTO.TedQual Certified Programmes. URL : <http://themis.unwto.org/content/institutions-unwtotedqual-certified-programmes>
35. Introduction to Tourism / W. Tapasei, E. Kalwajin, P. Wightman, P. Wightman. – New Zealand : Open Polytechnic, 1997. 29 p.
36. Jafari J. Towards a framework for tourism education. *Annals of Tourism Research*. 2001, Vol. 22 (3). pp. 553–567.
37. Job im Tourismus – Ausbildungsmöglichkeiten in Österreich / Bundesministerium für Wirtschaft, Familie und Jugend. Wien, 2010. 82 S. URL : https://www.wko.at/branchen/tourismus-freizeitwirtschaft/Druckpdf_Ein_Job_im_Tourismus.pdf
38. Lassnigg L. Steuerung, Vernetzung und Professionalisierung in der Berufsausbildung. URL : http://www.lebenslangeslernen.at/downloads/IHS_Steuerung_Berufsausbildung_1100.pdf.
39. Lehrlingsstatistik. Hauptergebnisse der WKO-Lehrlingsstatistik. URL : <https://www.wko.at/service/zahlen-daten-fakten/daten-lehrlingsstatistik.html>
40. Lindley R. M. The Demand for Apprentice Recruits by the Tourism Industry. *Journal of Political Economy*. 2000, Vol. 22. pp. 11–24.
41. Mapping and performance check of the supply side of tourism education and training : Final Report February 2016. Brusel : European Commission, 2016. 108 p. doi: 10.2873/25875
42. Markowitsch J. Zur Problematik eines European Credit Transfer System in Vocational Education and Training (ECVET). *Europaisierung Beruflicher Bildung – eine Gestaltungsaufgabe*. Hamburg, 2006, Vol. 3. pp. 173–198.
43. Meyer J. World expansion of mass education. *Sociology of Education*. 1992, № 65 (2). pp. 128–149.
44. Muehlemann S. An Empirical Analysis of the Decision to Train Apprentices. *Review of Labour Economics and Industrial Relations*. 2007, № 3. pp. 419–441.

45. Morgan J. From production line to drama school: Higher education for the future of tourism. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. 2004, № 16. pp. 91–99.
46. Oates T. The Role of Outcome-based National Qualifications in the Development of an Effective Vocational Education and Training System. *Policy Futures in Education*. 2004, Vol. 2 (1). pp. 56–78.
47. Pine J., Gilmore J. *The experience economy*. Boston : Harvard Business School Press, 1999.
48. Pasqualini J., Jacquot B. *Tourisme en Europe. Actions Touristiques*. Paris : Dunod, 1992. pp. 18–25., c. 20.
49. Poon A. *Tourism, Strategy and Competitive Strategies*. Wallingford : C.A.B International, 1993.
50. Raskin J. D. *Constructivism in psychology: personal construct psychology, radical constructivism, and social constructionism. Studies in meaning: exploring constructivist psychology*. New York, 2002. 125 p.
51. Reigel C. D. *Hospitality and tourism : Careers in the world's largest industry. A guide to College Programs in Culinary Arts, Hospitality and Tourism*. New York, 1999. Vol. 6. pp. 9–36.
52. Reichert S. and Tauch C. *Trends IV: European Universities Implementing Bologna*. Belgium: European University Association, 2005.
53. Richards G. A. European network for tourism education. *Tourism Management*. 1998, Vol. 19, no. 1. pp. 11–44.
54. Robertson R. Globalization: time-space and homogeneity-heterogeneity. In: M. Featherstone et al. (eds.) *Global Modernities*. London: Sage, 1995. pp. 25–44.
55. Ryan P. Is apprenticeship better? A review of the economic evidence. *International Journal of Training and Development*. 1998, Vol. 50, no. 2. pp. 289–325.

56. Rychen D. S. A holistic model of competence. Key Competencies for a Successful Life and a Well-Functioning Society. Cambridge, Gottingen, 2003. Vol. 12. pp. 41–62.
57. Schrader-Naef R. Erwachsenenbildung in der Schweiz: Bestandesaufnahme und neue Empfehlungen / Bericht der Schweizerischen UNESCO-Kommission. Bern : [s. n.], 2005. 128 p.
58. Schumpeter J. The Theory of Economic Development. Boston: Harvard University Press, 1934.
59. Schwaninger M. Managementsysteme revolutionieren Dienstleistungsunternehmen. Jahrbuch der Schweizerischen Tourismuswirtschaft. St. Gallen, 1995. pp. 123–137.
60. Schweizer Tourismus in Zahlen 2006 : Struktur und Branchendaten. Schweizer Tourismus Verband (STV), 2007. 48 p. URL : https://www.quality-our-passion.ch/sites/default/files/weserve/infothek/medienmitteilung/2006/Schweizer_Tourismus_in_Zahlen_2006.pdf
61. Schweizer Tourismus in Zahlen 2010 : Struktur und Branchendaten. Schweizer Tourismus Verband (STV), 2011. 52 p. URL : https://www.stv-fst.ch/sites/default/files/weserve/infothek/Vademecum/2010/Schweizer_Tourismus_in_Zahlen_2010.pdf
62. Schweizer Tourismus in Zahlen 2016 : Struktur und Branchendaten. Schweizer Tourismus Verband (STV), 2017. 52 p. URL : <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/kataloge-datenbanken/publikationen.assetdetail.3282044.html>
63. Shaw G. European Standards in Vocational Education and Training (VET) : What Are They and Who Wants Them? European Journal of Education. 1999, Vol. 34 (2). pp. 137–152.
64. Statistisches Bundesamt Deutschland. URL: <https://www.destatis.de/>
65. Statistisches Jahrbuch der WKÖ : Website. URL : <https://www.wko.at/service/zahlen-daten-fakten/statistical-yearbook.html>

66. Studying in Switzerland: Universities : CRUS. URL : www.swissuniversity.ch.
67. Towards the European higher education area. Bologna process / National reports 2004–2005. Bern, 2005. 12 p. URL : www.bolognareform.ch.
68. Tschurtschenthaler P. Humankapitalentwicklung als tourismuspolitisches Instrument zur Bewältigung der Tourismuskrisis. (Human Resource Development as instrument to accomplish the crisis in tourism). In Weiermair K., Fuchs M. (eds.). (1998). Rettourism III : Strategiekonferenz : Zukunftsstrategien für eine optimale Humankapitalentwicklung/-verwertung in der Tourismuswirtschaft. Innsbruck : ITD Eigenverlag, 1998. S. 16-39
69. UNWTO. Themis Foundation : Website. URL : <http://themis.unwto.org/>
70. Wegweiser duales Studium. URL : <https://www.wegweiser-duales-studium.de/>
71. Weiermair K. & Fuchs M. The impact of cultural distance on perceived service quality gaps: the case of alpine tourism. *Journal of Quality Assurance in Hospitality and Tourism*, Vol. 1, No. 2, 2000. pp. 59—76.
72. Weiermair K., Peters M. Tourist attractions and attracted tourists : How to satisfy today's fickle tourist clientele? *Journal of Tourism Studies*, No.1, 2000.
73. Werner L. Lernen ist nicht genug! Arbeit – Bildung – Eigen-Sinn. Innsbruck (u. a.) : Studien Verl., 2000. S. 191
74. Wiarda J.-M. Was genau ist eine Fachhochschule? / ZEIT Campus. URL : <http://www.zeit.de/studium/studienfuehrer-2016/hochschulen-studiengaenge-fachhochschule-universitaet-praxissemester>
75. World University Rankings. Young University Rankings 2017. URL : https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2017/young-university-rankings#!/page/0/length/100/sort_by/rank/sort_order/asc /cols /stat

ДОДАТКИ

Додаток А

Заклади вищої туристичної освіти німецькомовних країн

Німеччина				
Назва закладу вищої освіти	Місто/ Адмін. округ	Освітній ступінь "Бакалавр" (спеціалізація)	Освітній ступінь "Магістр" (спеціалізація)	Початок освітньої діяльності навчального закладу
<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
1. Грайфсвальдський університет (нім. Universität Greifswald)	Грайфсвальд		Туризм і регіональний розвиток	1456 (2010)*
2. Еберсвальдський університет сталого розвитку (нім. Hochschule für nachhaltige Entwicklung Eberswalde)	Еберсвальде		Логістичний менеджмент у туризмі	1830 (1992)*
3. Коледж Фресеніус (нім. Hochschule Fresenius)	Ідшгайн	Менеджмент міжнародного туризму та організації дозвілля Менеджмент туризму Менеджмент туризму, готельної справи та організації дозвілля	Менеджмент міжнародного туристичного бізнесу	1848 (1998)*
4. Мітвайдський коледж (нім. Hochschule Mittweida)	Мітвайда	Бізнес адміністрування - Менеджмент готельної справи та рекреаційного та круїзного дозвілля Бізнес адміністрування - Менеджмент туризму, готельної справи та організації дозвілля		1867 (1991)*
5. Європейська академія (нім. Euro Akademie)	Ліпшгадт	Менеджмент туризму		1936 (1993)*

<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
6. Ляйбніцький університет прикладних наук (нім. Leibniz-Fachhochschule)	ГанOVER	Бізнес адміністрування - Менеджмент туризму та організації дозвілля		1920 (2011)*
7. Університет прикладних наук федеративної землі Зарлянд (нім. Hochschule für Technik und Wirtschaft des Saarlandes)	Заарбрюке	Авіаційна справа та пілотування Менеджмент міжнародного туризму	Рекреаційний, спортивний і туристичний менеджмент	1946 (2006)*
8. Німецький спортивний університет Кельн (нім. Deutsche Sporthochschule Köln)	Кельн		Рекреаційний, спортивний і туристичний менеджмент	1947
9. Нюртінген-Гейзлінгенський університет прикладних наук (нім. Hochschule für Wirtschaft und Umwelt Nürtingen-Geislingen)	Нюртінген	Оздоровчий та туристичний менеджмент		1949 (1988)*
10. Кампус Констанц Нюртінген-гейслінгенського університету прикладних наук (нім. Hochschule für Wirtschaft und Umwelt Nürtingen-Geislingen Bodensee Campus)	Констанц	Оздоровчий та туристичний менеджмент	Підприємницька діяльність у туризмі	1949 (2012)*
11. Гайльбронський коледж (нім. Hochschule Heilbronn)	Гайльбронн	Готельно-ресторанний менеджмент Менеджмент туризму	Менеджмент міжнародного туризму Сталий розвиток туризму	1961 (1989)*
12. Мюнхенський коледж (нім. Hochschule München)	Мюнхен	Менеджмент туризму	Гостинний менеджмент Менеджмент туризму	1971 (1977)*
13. Остфальський коледж (нім. Ostfalia Hochschule)	Вольфелнбю-тельн	Менеджмент туризму		1971 (2004)*
14. Нідерханський коледж (нім. Hochschule Niederrhein)	Крефельд	Готельно-ресторанна справа		1971

<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
15. Університет Пасау (нім. Universität Passau)	Пасау		Географія: культура, навколишнє середовище та туризм	1973 (2005)*
16. Бременхаверський коледж (нім. Hochschule Bremerhaven)	Бременхавер	Круїзно- туристичний менеджмент		1975
17. Вормський коледж (нім. Hochschule Worms)	Вормс	Авіаційний менеджмент Авіаційний менеджмент та пілотування Менеджмент міжнародного туризму Менеджмент туризму та подорожування	Менеджмент міжнародного туризму Менеджмент міжнародного туризму та електронної комерції	1978
18. Айхштет- Інгольштатський католицький університет (нім. Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt)	Айхштет	Географія - Дозвілля, туризм, захист навколишнього середовища	Туристичне та регіональне планування - Менеджмент і географія	1980 (2011)*
19. Бременський коледж (нім. Hochschule Bremen)	Бремен	Прикладні дослідження дозвілля Менеджмент туризму	Міжнародні дослідження дозвілля та туризму	1982
20. Міжнародна школа менеджменту (анг. International School of Management (ISM))	Дортмунд Франкфурт-на- Майні Мюнхен Гамбург Кельн Штутгарт	Менеджмент туризму та організації заходів		1990
21. Штральзундський коледж (нім. Hochschule Stralsund)	Штральзунд	Менеджмент туризму та дозвілля	Стратегія туристичного розвитку	1991
22. Європейський університет Віадрина (нім. Europa-Universität Viadrina)	Франкфурт-на- Одер		Управління культурними та туристичними заходами	1991

<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
23. Європейська школа бізнесу (анг. EU Business School)	Мюнхен	Міжнародний бізнес (Дозвілля та туризм)	Міжнародний менеджмент (Дозвілля і туризм) Менеджмент сфери гостинності та туризму	1991
24. Харцський коледж (нім. Hochschule Harz)	Вернігероде	Міжнародний туризм Менеджмент туризму	Розвиток туризму	1991
25. Коледж Цітау/Горліц (нім. Hochschule Zittau/Görlitz)	Цітау	Менеджмент туризму	Менеджмент туризму	1992
26. Кельнська школа бізнесу (анг. Cologne Business School)	Кельн	Менеджмент міжнародного туризму		1993
27. Економічний університет (нім. Fachhochschule der Wirtschaft (FHDW))	Падерборн	Підприємництво - Менеджмент туризму та організації дозвілля		1993
28. Державний університет прикладних наук Гайде (нім. Fachhochschule Westküste)	Гайде	Менеджмент у міжнародному туризмі	Менеджмент у міжнародному туризмі	1993
29. Дегендорфський технічний коледж (нім. Technische Hochschule Deggendorf)	Дегендорф	Міжнародний туризм Менеджмент/ Рекреаційний туризм Менеджмент туризму	Менеджмент у міжнародному туризмі	1994
30. Дистанційний університет (нім. SRH Fernhochschule – The Mobile University)	Рідлінген	Підприємництво - спеціалізація Готельна справа та туризм Менеджмент туризму та готельної справи		1996

<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
31. Кваліфікаційний коледж (нім. DIPLOMA Hochschule)	Бад-Зоден	Менеджмент туризму та організації дозвілля Менеджмент туризму		1998
32. Міжнародний коледж IUBH (нім. IUBH Internationale Hochschule)	Бад-Гоннеф	Авіаційний менеджмент Менеджмент туризму	Міжнародний менеджмент (авіаційна спеціалізація) Міжнародний менеджмент (спеціалізація в сфері гостинності)	1998
33. Університет прикладних наук (нім. Fachhochschule des Mittelstand (FHM))	Білефельд	Менеджмент туризму та готельної справи Менеджмент міжнародного туризму та готельної справи		2000
34. Берлінський коледж (нім. SRH Hochschule)	Берлін	Міжнародний менеджмент туризму та організації дозвілля		2002
35. Європейська академія Єврика (нім. EurAka - Europäische Medien- und Event-Akademie)	Баден-Баден	Бізнес адміністрування (спеціалізація готельний і туристичний менеджмент)		2003
36. Європейська академія (нім. EAM Europa Akademie)	Мюнхен	Організація дозвілля/Туризм - Міжнародний менеджмент		2004
37. Карлсруйський коледж Міжнародного університету (нім. Karlshochschule International University)	Карлсруе	Міжнародний менеджмент туризму		2004
38. Макромедійний коледж (нім. Hochschule Macromedia)	Мюнхен	Менеджмент туризму		2006

<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
39. ЕС Європейський кампус (нім. ЕС Europa Campus)	Франкфурт Карлсруе Манхайм	Бізнес управління - Міжнародний готельний, рекреаційний та туристичний менеджмент Управління охороною здоров'я - Оздоровчий та спортивний туризм		2006
40. Європейська медіа-та бізнес академія (нім. Europäische Medien- und Business-Akademie (EMBA))	Гамбург	Бізнес управління - Міжнародний готельний, рекреаційний та круїзний менеджмент Бізнес управління - Менеджмент туризму та організації дозвілля		2007
41. EBC коледж (нім. EBC Hochschule)	Гамбург	Менеджмент туризму та організації дозвілля		2007
42. bbw коледж (нім. bbw Hochschule)	Берлін	Економіка - Менеджмент туризму та організації дозвілля	Економіка - Менеджмент туризму	2007
43. Інститут M21 (нім. Campus M21)	Мюнхен Нюрнберг	Оздоровчий та спортивний туризм Менеджмент туризму, готельного бізнесу та організації заходів		2008

<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
44. Дрезденська академія готельного бізнесу (нім. SRH Hotel-Akademie Dresden)	Дрезден	Міжнародний менеджмент туризму та організації дозвілля		2009
45. Ядеський коледж (нім. Jade Hochschule)	Вільхельмшау-ен	Економіка туризму Економіка туризму (німецька та французька мови) Он-лайн ведення підприємницької діяльності в туризмі		2009
46. Райн-Вайльський коледж (нім. Hochschule Rhein-Waal)	Клеве	Сталий розвиток туризму		2009
47. Дрезденський університет прикладних наук (нім. Fachhochschule Dresden)	Дрездун	Менеджмент туризму та організації дозвілля		2010
48. Коледж бізнесу, технології та культури (нім. Hochschule für Wirtschaft, Technik und Kultur)	Берлін	Бізнес-адміністрування (англійською мовою) - спеціалізація Менеджмент готельної справи та туризму Менеджмент бізнес-адміністрування - спеціалізація Менеджмент готельної справи та туризму		2011
49. Нотернська школа бізнесу (анг. Nothern Business School (NBS))	Гамбург	Підприємництво - Менеджмент туризму та організації дозвілля		2013

<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
50. Бад-Гомбургський коледж accadis (нім. accadis Hochschule Bad Homburg)	Бад-Гомбург	Менеджмент туристичного маркетингу		2014
Австрія				
51. Університет Йоханеса Кеплера (нім. Johannes Kepler Universität)	Лінц, Верхня Австрія		Туристичний менеджмент	1966 (2000)*
52. Кремзький університет прикладних наук (нім. IMC Fachhochschule Krems GmbH)	Кремз, Нижня Австрія	Менеджмент туризму та організації дозвілля	Менеджмент туризму та організації дозвілля	1994
53. Віденський університет менеджменту та комунікацій (нім. FH Wien der WKW)	Відень	Туристичний менеджмент	Лідерство в туризмі	1994
54. Йоанеумський університет прикладних наук (нім. Fachhochschule Joanneum)	Бад Гляхенберг, Штаермарк	Менеджмент охорони здоров'я в туризмі	Менеджмент оздоровчого туризму та організації дозвілля Менеджмент готельно-ресторанної справи	1995
55. Зальцбургський університет прикладних наук (нім. Fachhochschule Salzburg GmbH)	Пух / Халяйн, Зальцбург	Інноваційна діяльність та менеджмент туризму	Інноваційна діяльність та менеджмент туризму Менеджмент готельно-ресторанної справи	1995 (2001)*
56. Кернтенський університет прикладних наук (нім. Fachhochschule Kärnten)	Вілах, Кернтен	Менеджмент готельної справи		1995
57. Міжнародний коледж Інсбрукського центру менеджменту (нім. MCI Management Center Innsbruck - Internationale Hochschule GmbH)	Інсбрук, Тіроль	Економіка туризму та дозвілля	Підприємництво та туризм	1995

<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
58. Приватний університет охорони здоров'я, медичної інформатики та техніки (нім. Private Universität für Gesundheitswissenschaften, Medizinische Informatik und Technik (UMIT))	Хальпін, Тіроль	Оздоровчий та спортивний туризм		2004
59. Інститут професійних досліджень (нім. IBS - Institut für berufsbegleitende Studien)	Інсбрук, Тіроль Зальцбург Відень	Менеджмент туризму		2011
Швейцарія				
1. Лозанський університет (нім. Universität Lausanne)	Лозана, Во		Дослідження туризму	1537 (2003)*
2. Лозанський коледж готельного менеджменту (фран. Ecole hôtelière de Lausanne – HEL)	Лозана, Во	Готельне господарство	Адміністрування в сфері гостинності	1893
3. Школа готельного менеджменту Les Roches (анг. School of Hotel Management Les Roches)	Кран-Монтана, Вале	Глобальний менеджмент гостинності	Глобальний менеджмент гостинності	1954
4. Гліонський інститут вищої освіти (анг. Glion Institute of Higher Education)	Монтре, Во	Міжнародний готельний бізнес	Міжнародний готельний бізнес	1962
5. Університет прикладних наук Граубюнден (нім. FH Graubünden) (до 2019 р. Курський університет прикладних наук (нім. HTW Hochschule für Technik und Wirtschaft Chur)	Кур, Граубюнден	Туризм	Бізнес адміністрування в туризмі Менеджмент туризму та готельного бізнесу	1963
6. Швейцарський коледж сфери гостинності та туризму (анг. Swiss School of Tourism and Hospitality)	Пасуш, Граубюндер	Міжнародний готельний бізнес		1966
7. Швейцарський коледж Цезар Ріц (анг. César Ritz Colleges Switzerland)	Ле-Бувре, Вале Люцерн Бріг, Вале	Менеджмент готельного бізнесу	Управління готельним і туристичним бізнесом Управління міжнародним бізнесом в індустрії гостинності	1982

<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
1. Інститут готельного господарства Montreux (анг. Hotel Institute Montreux (HIM))	Монтре, Во	Бізнес адміністрування в готельному менеджменті	Міжнародний бізнес у сфері управління гостинністю	1984
2. Міжнародний інститут готельного господарства та туризму (анг. International Hotel and Tourism Training Institute)	Невшатель	Менеджмент міжнародного готельного бізнесу	Міжнародний бізнес у сфері управління гостинністю	1986
3. Міжнародний інститут менеджменту (анг. International Management Institute)	Капган ієнбаум , Люцерн	Міжнародна кулінарна справа Менеджмент міжнародного туризму та готельного бізнесу	Менеджмент міжнародного готельного бізнесу	1991
4. Швейцарський коледж готельного господарства (анг. Swiss Hotel Management School)	Ко, Во Лезен, Во	Менеджмент сфери гостинності та організації заходів	Міжнародний бізнес у готельному та рекреаційному менеджменті Менеджмент міжнародного готельного бізнесу	1992
5. Женевський коледж бізнесу (анг. Geneva Business School)	Женева		Менеджмент готельного бізнесу	1995
6. Університет Лугано (італ. Università della Svizzera Italiana)	Лугано, Тесін		Міжнародний туризм	1996
7. Економічний коледж Люцерна (нім. Hochschule Luzern – Wirtschaft)	Люцерн	Бізнес адміністрування в туризмі Міжнародне бізнес адміністрування в туризмі	Бізнес адміністрування в туризмі	1997
8. Університет прикладних наук Західної Швейцарії (анг. University of Applied Sciences Western Switzerland)	Делемон, Юра	Менеджмент готельного бізнесу Туризм	Глобальний готельний бізнес	1998
9. Валійський інститут економіки та туризму (нім. HES-SO Valais Wallis - Hochschule für Wirtschaft & Tourismus)	Сьєр, Вале	Туризм		1998

<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
10. Коледж бізнесу та готельного менеджменту (анг. Business and Hotel Management School)	Люцерн	Hotel and Hospitality Management Culinary Arts	International Hospitality Business Management	1998
11. Коледж менеджменту готельного господарства та туризму (анг. Hotel and Tourism Management Institute)	Зореньберг, Люцерн	Міжнародний менеджмент готельної справи та туризму	Менеджмент готельної справи Менеджмент сфери гостинності	1999
12. Міжнародна школа менеджменту (анг. International School of Business Management)	Лігтаю, Люцерн Вегіс, Люцерн	Бізнес адміністрування у готельному менеджменті	Бізнес адміністрування у готельному менеджменті	2005
13. Швейцарський інститут управління (анг. Swiss Institute for Higher Management – SIHM)	Ве́ве, Во	Менеджмент готельного господарства	Менеджмент готельного господарства	2008
14. Європейський коледж бізнесу (анг. EU Business School)	Жене́ва	Менеджмент туризму та організації дозвілля		2010
15. Швейцарський інститут менеджменту та готельного господарства (анг. Swiss Institute for Management and Hospitality)	Вегіс, Люцерн	Бізнес адміністрування в готельному менеджменті	Бізнес адміністрування в готельному менеджменті Management	2012
16. Швейцарський коледж бізнесу та технологій (анг. Swiss School of Business and Technology (SSBT))	Лозана, Во	Менеджмент готельного господарства		2016

* початок підготовки майбутніх фахівців за туристичними спеціальностями

Додаток Б

Кантональний розподіл навчальних закладів туристичної освіти усіх рівнів у Швейцарії

<i>Кантони</i>	<i>Туристична освіта вторинного рівня</i>	<i>Вищі заклади туристичної освіти (неуніверситетський рівень)</i>	<i>Вищі заклади туристичної освіти (університетський рівень)</i>
Аргау	Школа економіки, туризму та готельної справи Аргау (нім. Hotel-Tourismus-Handelschule Aarau)		
Базель	Базелійська школа економіки, туризму та готельної справи (нім. Hotel-Tourismus-Handelschule Basel)		
Берн	Швейцарський канатнодорожний навчальний центр (м. Майрінген) (Ausbildungszentrum Seilbahnen Schweiz (Meiringen)) Бернська школа економіки, туризму та готельної справи (нім. Hotel-Tourismus-Handelschule Bern) Школа економіки, туризму та готельної справи м. Шпіц (нім. Hotel-Tourismus-Handelschule Spitz) Готельно-навчальний комплекс Regina Interlaken (нім. Schulhotel Regina Interlaken)	Професійна школа готельного господарства м. Тун (Hotelfachschule Thun (HFT))	Бернський університет (нім. Universität Bern) Бернський технічний університет (нім. Fachhochschule Bern (BFH))
Валіс		Швейцарський коледж César Ritz (анг. César Ritz Colleges Switzerland)* Школа готельного менеджменту Les Roches (анг. School of Hotel Management Les Roches)*	Технічний університет Західної Швейцарії (нім. Fachhochschule Westschweiz (HES-SO)) Інститут університету Курта Бюша (фран. Institut Universitaire Kurt Bösch)
Во	Лозанська професійна школа готельного господарства та туризму	Міжнародна вища школа туризму (фран. École Internationale de	Лозанський коледж готельного менеджменту (фран.

	<p>(фран. Ecole de commerce Hôtellerie-Tourisme Lausanne) Готельно-навчальний центр Mercure Classic м. Лейзин (фран. <u>Hôtel-école Mercure Classic Hôtel Leysin</u>) Професійна школа готельного господарства та громадського харчування м. Лоней (нім. Hotel & Gastro formation Berufsfachschule IFK (Lonay))</p>	<p>Tourisme (EIT) Швейцарська школа готельного менеджменту (анг. SHMS Swiss Hotel Management School)* Swiss School of Tourism and Hospitality (SSTH) Школа готельного менеджменту Les Roches (анг. School of Hotel Management Les Roches)* Інститут готельного господарства Montreux (Hotel Institute Montreux (HIM))*</p>	<p>École hôtelière de Lausanne)</p>
Граубюнден	<p>Професійна школа готельно-спортивного типу (нім. Schulhotel Sporthotel Pontresina)</p>	<p>Академія Енґладіна (нім. Academia Engladina) Швейцарська школа сфери гостинності та туризму (нім. Swiss School of Tourism and Hospitality (SSTH))</p>	<p>Східношвейцарський технічний університет Цюриха (нім. Fachhochschule Ostschweiz)</p>
Женева		<p>Женевська школа готельного менеджменту (фран. L'École Hôtelière de Genève (EHG))</p>	
Золотурн	<p>Професійно-навчальний центр (нім. Login Berufsbildung AG (öV Branche))</p>		<p>Технічний університет Північно-західної Швейцарії (нім. Fachhochschule Nordwestschweiz (FHNW))</p>
Люцерн	<p>Професійна школа готельного господарства та громадського харчування м. Вегіс (нім. Hotel & Gastro formation Berufsfachschule IFK (Weggis))</p>	<p>Люцернська вища професійна школа туризму (нім. Höhere Fachschule für Tourismus (HFT) Luzern) Швейцарська професійна школа готельного господарства м. Люцерн (Schweizerische Hotelfachschule</p>	<p>Університет Люцерна (нім. Hochschule Luzern (HSLU))</p>

		Luzern (SHL)) Швейцарський коледж Цезар Ріц (анг. César Ritz Colleges Switzerland)*	
Невшатель		Школа готельного менеджменту (School of Hotel Management)	
Обвальден	Енгельберська школа економіки, туризму та готельної справи (нім. Hotel- Tourismus-Handelschule Engelberg)		
Санкт- Галлен	Школа економіки, туризму та готельної справи Санкт- Галена (нім. Hotel-Tourismus- Handelschule St. Gallen)		Університет Санкт- Галена (нім. Universität St. Gallen)
Тесін	Кантональна школа готелю Беллінцона (італ. Scuola cantonale di segretariato d'albergo Bellinzona)	Белінцонзька вища школа готельного господарства та туризму (італ. Scuola superiore alberghiera e del turismo (SSAT) Bellinzona)	Університет Лугано (нім. Universität Lugano)
Цюріх	Школа економіки, туризму та готельної справи Цюріху (нім. Hotel-Tourismus- Handelschule Zürich)	Бельфопаркська школа готельного господарства (нім. Belvoirpark Hotelfachschule Zürich) Міжнародна школа туризму (нім. Internationale Schule für Touristik)	Технічний університет Цюріха (нім. Züricher Fachhochschule (ZFH))

*навчальний заклад не має федеральної акредитації

Професійні кваліфікації у навчальних закладах Німеччини

Начальний заклад	Напрямок	Назва кваліфікації
1	2	3
Професійна школа (дворічне, трирічне училище), професійна спеціалізована школа (однорічне училище)	Готельний бізнес	<ul style="list-style-type: none"> • Фахівець у сфері готельного бізнесу • Фахівець з продажу в сфері гостинності • Асистент менеджера в сфері гостинності
	Ресторанний бізнес	<ul style="list-style-type: none"> • Фахівець у сфері ресторанного бізнесу (громадське харчування) • Фахівець у сфері ресторанного бізнесу (адміністрація) • Кухар • Бармен • Асистент менеджера в сфері гостинності • Винар
	Туризм	<ul style="list-style-type: none"> • Фахівець у сфері міжнародного, екскурсійного туризму • Фахівець у сфері пасажирського, міжнародного руху • Фахівець з продажу в сфері туризму • Фахівець з продажу в сфері повітряного сполучення
Гімназія	Готельний бізнес	<ul style="list-style-type: none"> • Фахівець у сфері готельного бізнесу
	Ресторанний бізнес	<ul style="list-style-type: none"> • Фахівець у сфері ресторанного бізнесу
Професійний коледж	Готельний бізнес	<ul style="list-style-type: none"> • Фахівець з організації готельного бізнесу
	Ресторанний бізнес	<ul style="list-style-type: none"> • Фахівець з організації ресторанного бізнесу
	Туризм	<ul style="list-style-type: none"> • Фахівець з організації туристичного бізнесу
Академія	Готельний бізнес	<ul style="list-style-type: none"> • Менеджер в сфері готельного бізнесу (спеціалізація: менеджмент гостинності, ступені: бакалавр, магістр) • Спеціаліст з економіки та організації готельного бізнесу (спеціалізація: менеджмент гостинності, ступені: бакалавр, магістр)
	Ресторанний бізнес	<ul style="list-style-type: none"> • Фахівець з організації ресторанного бізнесу (спеціалізація: менеджмент гостинності, ступені: бакалавр, магістр) • Спеціаліст з економіки та організації ресторанного бізнесу (спеціалізація: менеджмент гостинності, ступені: бакалавр, магістр)

1	2	3
	Туризм	<ul style="list-style-type: none"> • Менеджер в сфері туризму (спеціалізація: менеджмент туризму, ступені: бакалавр, магістр) • Фахівець у сфері спортивного туризму (спеціалізація: менеджмент спортивного туризму, ступені: бакалавр, магістр) • Фахівець у сфері культурного туризму (спеціалізація: менеджмент культурного туризму, ступені: бакалавр, магістр) • Фахівець у сфері оздоровчого туризму (спеціалізація: менеджмент оздоровчого туризму, ступені: бакалавр, магістр)
Університет	Готельний бізнес	<ul style="list-style-type: none"> • Менеджер (спеціалізація: менеджмент гостинності, ступені: бакалавр, магістр)
	Ресторанний бізнес	<ul style="list-style-type: none"> • Менеджер (спеціалізація: менеджмент гостинності, ступені: бакалавр, магістр)
	Туризм	<ul style="list-style-type: none"> • Менеджер (спеціалізація: менеджмент туризму, ступені: бакалавр, магістр) (спеціалізація: індустрія туризму, ступені: бакалавр, магістр) (спеціалізація: менеджмент туризму і регіональне планування туризму, ступені: бакалавр, магістр) (спеціалізація: менеджмент туризму та гостинності, ступені: бакалавр, магістр) (спеціалізація: менеджмент міжнародного туризму, ступені: бакалавр, магістр) (спеціалізація: менеджмент оздоровчого туризму, ступені: бакалавр, магістр) (спеціалізація: менеджмент туризму, стратегія розвитку туризму, ступені: бакалавр, магістр) (спеціалізація: менеджмент круївної індустрії, ступені: бакалавр, магістр) (спеціалізація: культурна географія, ступені: бакалавр, магістр) (спеціалізація: культура, навколишнє середовище і туризм, ступені: бакалавр, магістр)

Додаток Г

Класифікація кваліфікацій фахівців сфери туризму в Австрії

Кваліфікація	Навчальна програма	Освітній заклад	Сфера діяльності
1	2	3	4
Учнітво			
Випускний професійний іспит	Кухар	Виробництво професійна школа. (Подвійна система)	Підприємства ресторанно-готельного комплексу Сфера відпочинку та соціальних послуг
Випускний професійний іспит	Фахівець в сфері ресторанного бізнесу	Виробництво професійна школа. (Подвійна система)	Підприємства ресторанно-готельного комплексу
Випускний професійний іспит	Фахівець в сфері готельно-ресторанного бізнесу та торгівлі	Виробництво професійна школа. (Подвійна система)	Підприємства ресторанно-готельного комплексу та торгівлі
Випускний професійний іспит	Помічник менеджера туристичного агентства	Виробництво професійна школа. (Подвійна система)	Туристичні агентства, туроператори, бюро подорожей
Випускний професійний іспит	Експерт у сфері системної гастрономії	Виробництво професійна школа. (Подвійна система)	Заклади громадського харчування
Випускний професійний іспит	Фітнес-тренер	Виробництво професійна школа (Подвійна система)	Фітнес / Спортивні центри
Середні професійні школи			
Випускний іспит. Диплом	Школи готельного бізнесу та громадського харчування	Середні професійні школи	Співробітник або підприємець в різних галузях туристичної індустрії
Випускний іспит. Диплом	Школи готельного бізнесу та громадського харчування	Середні професійні школи	Фахівці у сфері громадського харчування та індустрії гостинності
Випускний іспит Диплом	Школа туризму	Середні професійні школи	Співробітник або підприємець в різних галузях туристичної індустрії

1	3	4	5
Вищі технічні та професійні коледжі			
Випускний іспит. Диплом	Коледжі туризму і готельного господарства (спеціалізації: міський туризм, Event-менеджмент, готельний менеджмент, культурна анімація)	Вищі технічні та професійні коледжі	Співробітник або підприємець з високим рівнем відповідальності у сфері туризму, кейтерингу, готельної індустрії
Інші курси			
Професійна специфікація	Спеціальні курси (анімація, відпочинок, тренування)	Спеціальні вищі курси	Фахівець у сфері туризму, відпочинку, адміністрація, рекреаційні установи
VET-Диплом	Вищі курси з туристичних спеціальностей (менеджмент страв та напоїв, готельний менеджмент, іноземні мови).	Курси підвищення кваліфікації в сфері туризму	Підприємець з високим рівнем відповідальності у сфері туризму та готельної індустрії
Диплом Інституту туристичного та готельного менеджменту	Менеджмент гостинності, туристичний маркетинг, менеджмент туристичного агентства	Інститут туризму та готельного менеджменту (Klessheim / Зальцбург)	Керівні посади в готелях і підприємствах громадського харчування
ITM Диплом Сертифікат фахівця у сфері готельного та туристичного менеджменту	Курси з туризму та менеджменту	Міжнародний коледж туризму і управління – ITM GmbH (Земмерінг)	Керівні посади в сфері туризму та готельної індустрії
Вища професійна освіта і підготовка – університети прикладних наук			
Бакалавр	Бакалавр ділового адміністрування в сфері туризму і менеджменту гостинності	Інститут туризму (MODUL)	Заступник директора або начальник відділу у сфері маркетингу і продажі молодший консультант

Продовження Додаток В

1	3	4	5
Магістр	Магістр ділового адміністрування в сфері туристичного менеджменту	Інститут туризму (MODUL)	Фахівець у сфері бухгалтерського обліку, маркетингу і продажі, старший консультант
Бакалавр	Сфера туризму та відпочинку	ІМС – Центр міжнародного управління	Фахівець у сфері відпочинку та управління туризмом
Магістр	Сфера туризму та відпочинку	ІМС – Центр міжнародного управління	Дослідження у сфері відпочинку та управління туризмом
Вища професійна освіта і підготовка – університети			
Сертифікат у сфері управління туризмом	Університетські курси в сфері туризму (Інсбрук)	Університет (Інсбрук)	Кваліфіковані фахівці середньої і вищої ланки управління у сфері туризму і відпочинку
Сертифікат у сфері управління туризмом	Університетські курси в сфері туризму (Відень)	Університет (Відень)	Кваліфіковані фахівці середньої і вищої ланки управління у сфері туризму і відпочинку
Сертифікат у сфері управління туризмом	Університетські курси в сфері туризму (Клагенфурт)	Університет (Клагенфурт)	Кваліфіковані фахівці середньої і вищої ланки управління у сфері туризму і відпочинку
Магістр ділового адміністрування в сфері туристичного менеджменту	Університетські курси в сфері туризму (Лінц)	Університет (Лінц)	Кваліфіковані фахівці середньої і вищої ланки управління у сфері туризму і відпочинку

Додаток Д

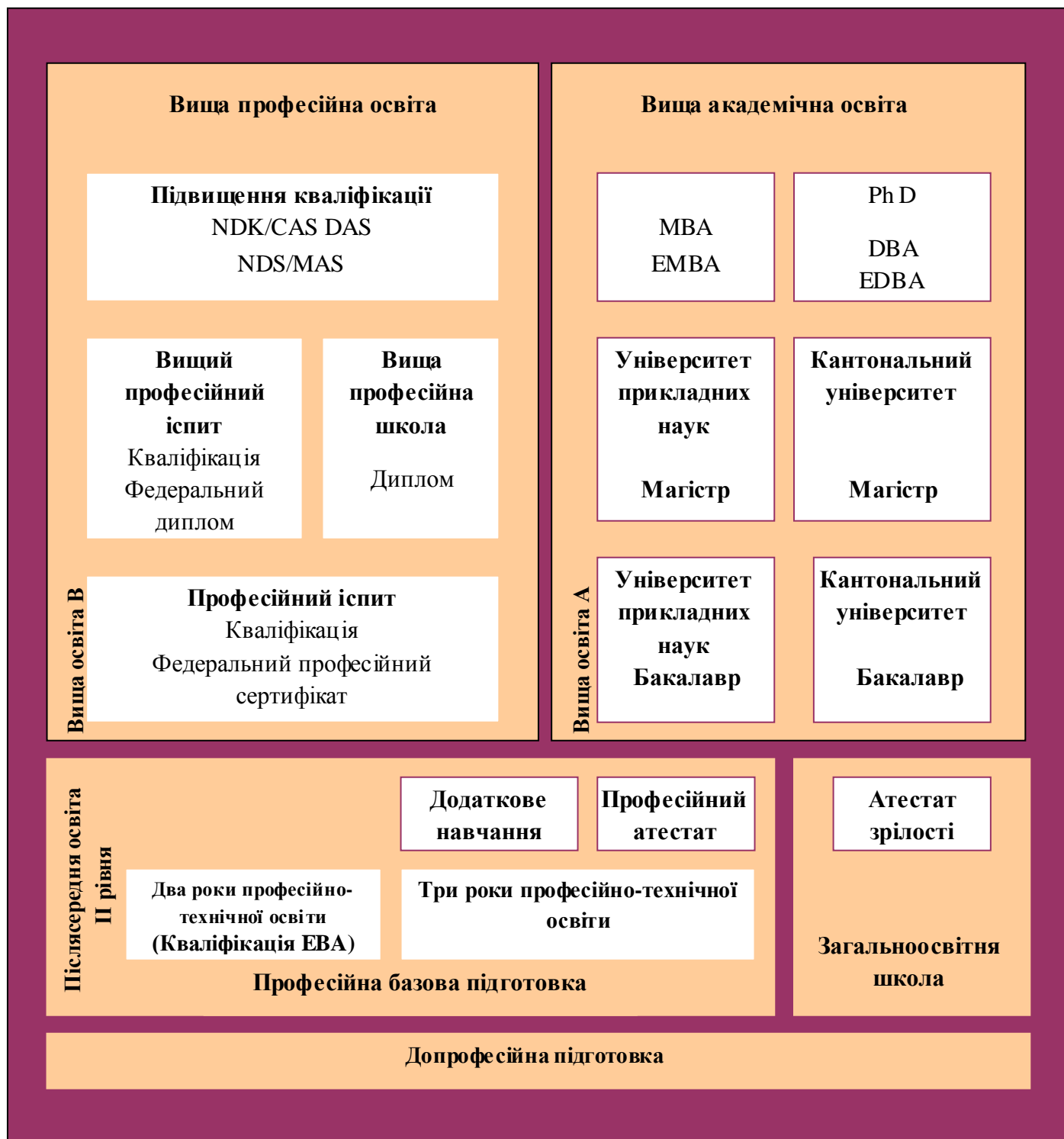
Професійні кваліфікації, навчальні заклади та сфери діяльності майбутніх фахівців сфери туризму в Швейцарії

Кваліфікація	Навчальний заклад	Сфера діяльності
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Базова професійно-технічна освіта і підготовка (Учнівство)		
Вищий державний диплом / професійний бакалавр / вищий державний сертифікат / базовий державний сертифікат	Учнівство / навчання на виробництві / професійно-технічна школа Спеціалізована середня школа.	Персонал переднього краю, службовці Готельна індустрія: адміністратор, покоївка, черговий по поверху, порт'є, швейцар, консьєрж Сфера громадського харчування: кухар, шеф-кухар, офіціант, бармен, технолог, сомельє, пекар Сфера туризму та відпочинку: помічник менеджера туристського агентства, аніматор, організатор подій
Вища професійна освіта і підготовка (неуніверситетський сектор)		
Державний професійний диплом у сфері управління туризмом / вищий державний сертифікат	Вищі професійні школи / школи готельного і туристського менеджменту	Фахівці середньої ланки управління, інспектори Персонал в готелях і підприємствах громадського харчування: метрдотель, старша покоївка, банкетний менеджер Фахівець у сфері туризму, відпочину, адміністрація, рекреаційні установи: менеджер з кадрів / громадських зв'язків, агент з туризму
Вища освіта (університетський сектор)		
Бакалавр наук в сфері ділового адміністрування / управління / туризму Магістр наук в галузі ділового адміністрування / економіки	Університети / Університети прикладних наук	Фахівці вищої ланки управління Керівні посади в готелях і підприємствах громадського харчування: менеджери (управителі) в готелях та інших місцях розміщення, менеджери (управителі) у закладах ресторанного господарства Керівні посади в сфері туризму: менеджери (управителі) туристських агентств та бюро подорожей

1	2	3
Післядипломна освіта та підвищення кваліфікації		
<p>Доктор наук</p> <p>Магістр наук у галузі ділового адміністрування</p> <p>Магістр /диплом / сертифікат неперервної освіти</p>	<p>Університети</p> <p>Університети прикладних наук</p> <p>Вищі спеціалізовані школи готельного менеджменту та туризму</p>	<p>Фахівці у сфері громадського харчування, індустрії гостинності, туризму, відпочинку, рекреаційні установи: асистент з маркетингу, менеджер індустрії розваг, консультант з питань харчування, експерт з кейтерингу, керівник туристської групи, адміністратор, шеф-кухар</p>

Додаток Е

Система професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму в Швейцарії (освітньо-кваліфікаційні рівні, типи навчальних закладів, навчальні документи, кваліфікації)

О.О. Самохвал

**ТУРИСТИЧНА ОСВІТА НІМЕЧЧИНИ,
АВСТРІЇ ТА ШВЕЙЦАРІЇ:
ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА
СУЧАСНИЙ СТАН**

Навчальний посібник

Редактор: Фатєєва Т. Д.
Комп'ютерна верстка: Білоус Т.В.

Підп. до друку 28.12.2018 р. Формат 60x84/16. Папір офсетний
Друк різнографічний. Ум. друк. арк: 6,28.
Обл.-вид. арк. 4,63. Тираж 300. Зам. № 588

Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ
21000, м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 25